उद्धृतयोगवाासिष्ठश्लोकाः

१ श्रीः। यतःसर्वाणि भूतानि प्रतिभान्ति स्थितानि च ।
यत्रैवोपशमं यान्ति तस्मै सत्यात्मने नमः ।। १.१.१
२ ज्ञाता ज्ञानं तथा ज्ञेयं द्रष्टा दर्शनदृश्यभूः ।
कर्ता हेतुः क्रिया यस्मात्तस्मै ज्ञप्त्यात्मने नमः ।। १.१.२
३ स्फुरन्ति सीकरा यस्मादानन्दस्याम्बरेऽवनौ ।
सर्वेषां जीवनं तस्मै ब्रह्मानन्दात्मने नमः ।। १.१.३
४ दिवि भूमौ तथाकाशे बहिरन्तश्च मे विभुः ।
यो विभात्यवभासात्मा तस्मै सर्वात्मने नमः ।। १.२.१
५ अहं बद्धो विमुक्तःस्यामिति यस्यास्ति निश्चयः ।
नात्यन्तमज्ञो नोत ज्ञः सोऽस्मिञ्छास्त्रेऽधिकारवान् ।। १.२.२
६ भ्रमस्य जागतस्यास्य जातस्याकाशवर्णवत् ।
अपुनःस्मरणं मन्ये साधो विस्मरणं वरम् ।। १.३.२
७ दृश्यात्यन्ताभावबोधं विना तन्नानुभूयते ।
कदाचित्केनचिन्नाम स्वबोधोऽन्विष्यतामतः ।। १.३.३
८ स चेह संभवत्येव तदर्थमिदमाततम् ।
शास्त्रमाकर्णयसि चेत्तत्त्वमाप्स्यसि नान्यथा ।। १.३.४
९ जगद्भ्रमोऽयं दृश्योऽपि नास्त्येवेत्यनुभूयते ।
वर्णो व्योम्न इवाखेदाद्विचारेणामुनाऽनघ ।। १.३.५
१० दृश्यं नास्तीति बोधेन मनसो दृश्यमार्जनम् ।
संपन्नं चेत्तदुत्पन्ना परा निर्वाणनिर्वृतिः ।। १.३.६
११ अन्यथा शास्त्रगर्तेषु लुठतां भवतामिह ।
भवत्यकृत्रिमाज्ञानां कल्पैरपि न निर्वृतिः ।। १.३.७
१२ अशेषेण परित्यागो वासनानां य उत्तमः ।
मोक्ष इत्युच्यते सद्भिः स एव विमलक्रमः ।। १.३.८
१३ भारोऽविवेकिनः शास्त्रं भारो ज्ञानं च रागिणः ।
अशान्तस्य मनो भारो भारोऽनात्मविदो वपुः ।। १.१४.१३

१४ अपि मेरूपमं प्राज्ञमपि शूरमपि स्थिरम् ।
तृणीकरोति तृष्णैषा निमिषेण नरोत्तमम् ।। १.१७.५०
१५ अपर्याप्तं हि बालत्वं बलात्पिबति यौवनम् ।
यौवनं च जरा पश्चात्पश्य कर्कशतां मिथः ।। १.२२.१
१६ परमेष्ठ्यपि निष्ठावान् ह्रियते हरिरप्यजः ।
भवोऽप्यभावमायाति कैवास्था मादृशे जने ।। १.२६.२९
१७ कल्पाभिधानक्षणजीविनो हि
कल्पौघसंख्याकलने विरिञ्चयाः ।
अतः कलामालिनि कालजाले
लघुत्वदीर्घत्वधियोऽप्यसत्याः ।। १.२७.३२
१८ ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च सर्वा वा भूतजातयः ।
नाशमेवानुधावन्ति सलिलानीव वाडवम् ।। १.२८.२१
१९ यथायं स्वविकल्पोत्थः स्वविकल्पपरिक्षयात् ।
क्षीयते दग्धसंसारो निःसार इति निश्चयः ।। २.१.३३
२० अविच्छिन्नचिदात्मैकः पुमानस्तीह नेतरत् ।
स्वसंकल्पवशाद्बद्धो निःसंकल्पश्च मुच्यते ।। २.१.३६
२१ स्वानुभूतेश्च शास्त्रस्य गुरोश्चैवैकवाक्यता ।
यस्याभ्यासेन तेनात्मा संततेनावलोक्यते ।। २.१३.११
२२ पुरुषार्थैकसाध्येन वासनैकार्थकर्मणा ।
केवलं तन्मनोमात्रजयादासाद्यते पदम् ।। २.१३.४०
२३ मोक्षद्वारे द्वारपालाश्चत्वारः परिकीर्तिताः ।
शमो विचारः संतोषश्चतुर्थः साधुसंगमः ।।
२४ एते सेव्याः प्रयत्नेन चत्वारो द्वौ त्रयोऽथवा ।
द्वारमुद्घाटयन्त्येते मोक्षे राजगृहे यथा ।।
२५ श्रुत्वा स्पृष्ट्वा च दृष्ट्वा च भुक्तवा घ्रात्वा शुभाशुभम् ।
न हृष्यति ग्लायति यः स शान्त इति कथ्यते ।। २.१३.७२
२६ तुषारकरबिम्बाच्छं मनो यस्य निराकुलम् ।

मरणोत्सवयुद्धेषु स शान्त इति कथ्यते ।। २.१३.७२
२७ विच्छिन्नग्रन्थयस्तज्ज्ञाः साधवः सर्वसंमताः ।।
२८ शून्यमाकीर्णतामेति मृत्युरप्युत्सवायते ।
आपत्संपदिवाभाति विद्वज्जनसमागमे ।।
२९ यः स्नातः शीतसितया साधुसंगमगङ्गया ।
किं तस्य दानैः किं तीर्थैः किं तपोभिः किमध्वरैः ।।
३० अप्राप्तवाञ्छामुत्सृज्य संप्राप्ते समतां गतः ।
अदृष्टखेदाखेदो यः संतुष्टः स इहोच्यते ।। २.१५.६
३१ आशावैवश्यविवशे चित्ते संतोषवर्जिते ।
म्लाने वक्त्रमिवादर्शे न ज्ञानं प्रतिबिम्बति ।। २.१५.९
३२ यैर्यैः काकुत्स्थ दृष्टान्तैस्त्वं मयेहावबोध्यसे ।
सर्वे सकारणास्ते हि प्राप्यन्तु सदकारणम् ।। २.१८.५२
३३ ब्रह्मोपदेशदृष्टान्तो यस्तवेह हि कथ्यते ।
एकदेशसधर्मत्वं तत्रान्तः परिगृह्यताम् ।। २.१८.५४
३४ एवं सति निराकारे ब्रह्मण्याकारवान्कथम् ।
दृष्टान्त इति नोद्यन्ति मूर्खा वैकल्पिकोक्तयः ।। २.१८.५६
३५ गुणाः शमादयो ज्ञानाच्छमादिभ्यस्तथा ज्ञता ।
परस्परं विवर्धन्ते द्वे पद्मसरसी इव ।। २.२०.६
३६ ऋतमात्मा परं ब्रह्म सत्यमित्यादिका बुधैः ।
कल्पिता व्यवहारार्थं तस्य संज्ञा महात्मनः ।। ३.१.१२
३७ अनुभूतेर्वेदनस्य प्रतिपत्तेर्यथाभिधम् ।
प्रत्यक्षमिति नामेह कृतं जीवः स एव नः ।। २.१९.१८
३८ स एव संवित्स पुमानहन्ताप्रत्ययात्मकः ।
स यदोदेति संवित्त्या सा पदार्थ इति स्मृता ।। २.१९.१९
३९ स संकल्पविकल्पाद्यैः कृतनानाक्रमो भ्रमैः ।
जगत्तया स्फुरत्यम्बु तरङ्गादितया यथा ।। २.१९.२०
४० रूपालोकमनस्कारपदार्थव्याकुलं जगत् ।
विद्यते वेदनस्यान्तर्वातान्तः स्पन्दनं यथा ।। २.१९.२८
४१ बन्धोऽयं दृश्यसद्भावाद्दृश्याभावे न बन्धनम् ।

न संभवति दृश्यं तु यथेदं शृणु कथ्यते ।। ३.१.६
४२ यदिदं दृश्यते सर्वं जगत्स्थावरजङ्गमम् ।
तत्सुषुप्ताविव स्वप्नः कल्पान्ते प्रविनश्यति ।। ३.१.१०
४३ ततः स्तिमितगम्भीरं न तेजो न तमस्ततम् ।
अनाख्यमनभिव्यक्तं सत्किंचिदवशिष्यते ।। ३.१.११
४४ ततः स जीवशब्दार्थः कलनाकुलतां गतः ।
मनो भवति भूतात्मा मननान्मन्थरीभवत् ।। ३.१.१४
४५ मनः संपद्यते नाम महतः परमात्मनः ।
सुस्थिरादस्थिराकारं तरङ्ग इव वारिधेः ।। ३.१.१५
४६ द्रष्टुर्दृश्यस्य सत्ताङ्ग बन्ध इत्यभिधीयते ।
द्रष्टा दृश्यवशाद्बद्धो दृश्याभावे विमुच्यते ।। ३.१.२२
४७ जगत्त्वमहमित्यादिसर्गात्मा दृश्यमुच्यते ।
यावदेतत्संभवति तावन्मोक्षो न विद्यते ।। ३.१.२३
४८ आतिवाहिक एवासौ देहोऽस्त्यस्य स्वयंभुवः ।
नत्वाधिभौतिको राम देहोऽजस्योपपद्यते ।। ३.३.६
४९ संकल्पनं मनो विद्धि संकल्पात्तन्न भिद्यते ।
यत्र संकल्पनं तत्र मनोऽस्तीत्यवगम्यताम् ।। ३.४.४३
५० संकल्पमनसी भिन्ने न कदाचन के च न ।
अविद्यासंसृतिश्चित्तं मनो बन्धो मलस्तमः ।। ३.४.४४
५१ इति संकल्पजालस्य नामान्येतानि राघव ।
संकल्पजाले गलिते स्वरूपमवशिष्यते ।।
५२ असंभवति सर्वस्मिन्दिग्भूम्याकाशरूपिणि ।
प्रकाश्ये यादृशं रूपं प्रकाशस्यामलं भवेत् ।। ३.४.५५
५३ त्रिजगत्त्वमहं चेति दृश्येऽसत्त्वमुपागते ।
द्रष्टुः स्यात्केवलीभावस्तादृशो विमलात्मनः ।। ३.४.५६
५४ अनाप्ताखिलशैलादिप्रतिबिम्बे हि यादृशी ।
स्याद्दर्पणे दर्पणता केवलात्मस्वरूपिणी ।। ३.४.५७
५५ अहं त्वं जगदित्यादौ प्रशान्ते दृश्यसंभ्रमे ।
स्यात्तादृशी केवलता स्थिते द्रष्टर्यवीक्षणे ।। ३.४.५८

५६ मनो दृश्यमयं दोषं तनोतीमं क्षयात्मकम् ।
असदेव सदाकारं स्वप्नः स्वप्नान्तरं यथा ।। ३.४.७८

५७ स्फुरति वल्गति गच्छति याचते
भ्रमति मज्जति संहरति स्वयम् ।
अपरतामुपयात्यपि केवलं
चलति चञ्चलशक्तितया मनः ।। ३.४.८०

५८ महाप्रलयसंपत्तावसत्तां समुपागते ।
अशेषदृश्ये सर्गादौ शान्तमेवावशिष्यते ।। ३.५.३

५९ आस्तेऽनस्तमितो भास्वानजो देवो निरामयः ।
सर्वदा सर्वकृत्सर्वः परमात्मा महेश्वरः ।। ३.५.४

६० नाशयित्वा स्वमात्मानं मनसो वृत्तिसंक्षये ।
सद्रूपं यदनाख्येयं तद्रूपं तस्य वस्तुनः ।। ३.१०.३९

६१ ब्रह्मार्कविष्णुहरशक्रसदाशिवादि
शान्तौ शिवं परममेतदिहैकमास्ते ।
सर्वोपाधिव्ययवशादविकल्परूपं
चैतन्यमात्रमयमुज्झितविश्वसंगम् ।। ३.१०.५४

६२ चित्ताकाशं चिदाकाशमाकाशं च तृतीयकम् ।
द्वाभ्यां शून्यतरं विद्धि चिदाकाशं वरानने ।। ३.१७.१०

६३ देशाद्देशान्तरप्राप्तौ संविदो मध्यमेव यत् ।
निमेषेण चिदाकाशं तद्विद्धि वरवर्णिनि ।। ३.१७.१२

६४ तस्मिन्निरस्तनिःशेषसंकल्पस्थितिमेषि चेत् ।
सर्वात्मकं पदं शान्तं तदा प्राप्नोष्यसंशयम् ।। ३.१७.१३

६५ अत्यन्ताभावसंपत्त्या जगतस्त्वेतदाप्यते ।
नान्यथा मद्वरेणाशु त्वं तु प्राप्स्यसि सुन्दरि ।। ३.१७.१४

६६ द्वैतं यथा नास्ति चिदात्मजीवयो-
स्तथैव भेदोऽस्ति न जीवचित्तयोः ।
यथैव भेदोऽस्ति न जीवचित्तयो-
स्तथैव भेदोऽस्ति न चित्तसर्गयोः ।। ३.६५.१२

६७ चित्तमयी लीला जगदेतच्चराचरम् ।।

६८ आत्मैवास्ति परं सत्यं नान्याः संसारदृष्टयः ।।

६९ सर्वं हि मन एवेदमित्थं स्फुरति सृष्टिषु ।।

७० जगत् चितिशक्तिसमुल्लासं ।।

७१ चित्तबालो जगद्यक्षं मिथ्या पश्यत्यबोधितः ।
बोधितोऽसौ परं रूपं स्वं पश्यति निरामयम् ।। ३.८४.४३

७२ पद्मासनगतो भास्वान्ब्रह्माहमिति तेजसा ।
सृजामि संहरामीति ध्यानमस्तु चिराय वः ।। ३.८६.३५

७३ अन्तःस्थेनैव मनसा चिन्तयामासुरादृताः ।
ब्रह्माहं जगतः स्रष्टा कर्ता भोक्ता महेश्वरः ।।

७४ लोकपालपुरैः सार्धं भुवनानि चतुर्दश ।
निर्मितानि मयैतानि तेषामन्तरहं स्थितः ।।

७५ अथ ते ब्राह्मणा एवं बद्धब्रह्मात्मभावनाः ।
देहान्विसस्मरूः पूर्वान्पूर्वभावनयार्पितान् ।।

७६ अथ ते देहकाः सर्वे पवनैरातपेन च ।
कालेन शोषमभ्येत्य गलिताः शीर्णपर्णवत् ।।

७७ स तेषां दशधा सर्गप्रतिभासोऽयमुत्थितः ।
भावनापरिपाकेन दश ते ब्रह्मतां गताः ।।

७८ त एते दश संस्कारा मनोव्योमनि संस्थिताः ।
एषामन्यतमस्याहं भास्करोऽहर्निशाकरः ।। ३.८७.९

७९ मनो हि जगतां कर्तृ मनो हि पुरुषः परः ।
मनःकृतं कृतं लोके न शरीरकृतं कृतम् ।। ३.८९.१

८० सामान्या ब्राह्मणा भूत्वा मनोभावनया किल ।
ऐन्दवा ब्रह्मतां याता मनसः पश्य शक्तिताम् ।। ३.८९.२

८१ मनसा भाव्यमानो हि देहितां याति देहकः ।
देहभावनया मुक्तो देहधर्मैर्न बाध्यते ।। ३.८९.३

८२ नान्तर्मुखतया योगी देहे वेत्ति प्रियाप्रिये ।। ३.८९.४

८३ भावितं तीव्रवेगेन मनसा यन्महीपते ।। ३.८९.४१

८४ तदेव पश्यत्यखिलं न शरीरविचेष्टितम् ।
न काश्चन क्रिया राजन्मुनिशापादिका अपि ।। ३.८९.४२/४३

८५ तीव्रवेगेन संपन्नं शक्ताश्चालयितुं मनः ।।

८६ सर्व एव जगत्यस्मिन्द्विशरीराः शरीरिणः ।। ३.९२.९

८७ एकं मनःशरीरं तु क्षिप्रकारि चलं सदा ।
अकिंचित्करमन्यच्च शरीरं मांसनिर्मितम् ।। ३.९२.१०

८८ अनन्तस्यात्मतत्त्वस्य सर्वशक्तेर्महात्मनः ।
संकल्पशक्तिखचितं यद्रूपं तन्मनो विदुः ।। ३.९६.३

८९ भावः सदसतोर्मध्ये नृणां चलति यश्चलः ।
कलनोन्मुखतां यातस्तद्रूपं मनसो विदुः ।। ३.९६.४

९० यतःकुतश्चिदुत्पन्नं चित्तं यत्किंचिदेव हि ।
नित्यमात्मविमोक्षाय योजयेन्मुक्तियुक्तिषु ।। ३.९८.१

९१ प्रबुद्धानां मनो राम ब्रह्मैवेदं हि नेतरत् ।
सर्वशक्ति परंब्रह्म नित्यमापूर्णमव्ययम् ३.१००.२/५

९२ स्वसंकल्पवशान्मूढो मोहमेति न पण्डितः ।
धिया विचारधर्मिण्या मोहसंरम्भहीनया ।
विचारय धिया सत्यमसत्यं हि परित्यज ।। ३.१०२.१

९३ अबद्धो बद्ध इत्युक्त्वा किं मुधा परिशोचसि ।
अनन्तस्यात्मतत्त्वस्य किं कथं केन बध्यते ।। ३.१०२.९

९४ अनन्ते चिद्घनानन्दे निर्विकल्पैकरूपिणि ।
स्थिते द्वितीयस्याभावात्को बद्धः कश्च मुच्यते ।।

९५ तस्मादुल्लासमात्रं तु मनसो बन्धतां गतम् ।
मनःप्रशमने राम मोक्ष एवावशिष्यते ।।

९६ यत्कृतं मनसा नाम तत्कृतं विद्धि राघव ।
यत्त्यक्तं मनसा तावत्तत्त्यक्तं विद्धि राघव ।। ३.११०.१४

९७ यस्याचपलतां यातं मनो मननवर्जितम् ।
अनुत्तमपदेनासौ ध्यानेनानुगतोऽनघ ।। ३.११०.६४

९८ संयमान्मनसः शान्तिमेति संसारविभ्रमः ।
मन्दरेऽस्पन्दतां याते यथा क्षीरमहार्णवः ।। ३.११०.६५

९९ मनसो वृत्तयो या या भोगसंकल्पविभ्रमाः ।
संसारविषवृक्षाणां ता एवाङ्कुरपङ्क्तयः ।। ३.११०.६६

१०० अस्य चित्तमहाव्याधेश्चिकित्सायां परौषधम् ।
स्वायत्तं शृणु वक्ष्यामि सुसाध्यं स्वादु निश्चितम् ३.१११.१

१०१ त्यजन्नभिमतं वस्तु यस्तिष्ठति निरामयः ।
जितमेव मनस्तेन बाह्यं प्रसरमुज्झता ।। ३.१११.३

१०२ स्वायत्तमेकान्तहितं स्वेप्सिततत्यागवेदनम् ।
यस्य दुष्करतां यातं धिक्तं पुरुषकीटकम् ।। ३.१११.८

१०३ शास्त्रसंगमतीक्ष्णेन चिन्तातप्तमतापिना ।
छिन्धि त्वमायसेनायो मनसैव मुने मनः ।। ३.१११.५

१०४ स्वपौरुषैकसाध्येन स्वेप्सिततत्यागरूपिणा ।
मनःप्रशममात्रेण विना नास्ति शुभा गतिः ।। ३.१११.१२

१०५ सर्वं सर्वगतं शान्तं ब्रह्म संपद्यते तदा ।
असंकल्पनशस्त्रेण छिन्नं चित्तं गतं यदा ।।

१०६ तां महापदवीमेकां कामप्यधिवसंश्चिरम् ।
चित्तं चिद्भक्षितं कृत्वा चित्तादपि परो भव ।। ३.१११.१८

१०७ भव भावनया मुक्तो युक्तः परमया धिया ।
धारयात्मानमव्यग्रो ग्रस्तं चित्तं ततः परम् ।। ३.१११.१९

१०८ परं पौरुषमाश्रित्य नीत्वा चित्तमचित्तताम् ।
तां महापदवीमेहि यत्र नासि न चेतरत् ।। ३.१११.२०

१०९ अनुद्वेगः श्रियो मूलमनुद्वेगात्प्रवर्तते ।
जन्तोर्मनोजयो येन त्रिलोकीविजयस्तृणम् ।। ३.१११.२२

११० ध्यानतो हृदयाकाशे चितिचिच्चक्रधारया ।
मनो मारय निःशङ्कं ततो बध्नन्ति नाधयः ।। ३.१११.३२

१११ यदि रम्यमरम्यत्वे त्वया संविदितं विदा ।
छिन्नान्येव तदङ्गानि चित्तस्येति मतिर्मम ।। ३.१११.३३

११२ अयं सोऽहमिदं तन्मे एतावन्मात्रकं मनः ।
तदभावनमात्रेण दात्रेणेव विलूयते ।। ३.१११.३४

११३ छिन्नाभ्रमण्डलं व्योम्नि यथा शरदि धूयते।
वातेनाकल्पनेनैवं तथान्तर्धूयते मनः ।। ३.१११.३५

११४ कल्पान्तपवना वान्तु यान्तु चैकत्वमर्णवाः ।

तपन्तु द्वादशादित्या नास्ति निर्मनसः क्षतिः ।। ३.१११.४०

११५ असंकल्पनमात्रैकसाध्ये सकलसिद्धिदे ।
असंकल्पातिसाम्राज्ये तिष्ठावष्टब्धतत्पदः ।। ३.१११.४२

११६ संकल्पमात्रविभवेन मनोरिणा त्वं
निर्जीयसे विविधवस्तुनिदर्शनेन ।
संतोषमात्रविभवेन मनो विजित्य
नित्योदितेन सुखमेहि निरीप्सितेन ।। ३.१११.४५

११७ परमपावनया हिमशीतया
समतया मतयात्मविदामपि ।
शमितया मितयान्तरहन्तया
यदवशिष्टमजं पदमस्तु तत् ।। ३.१११.४६

११८ नहि चञ्चलताहीनं मनः क्वचन विद्यते ।
चञ्चलत्वं मनोधर्मो वह्नेर्धर्मो यथोष्णता ।। ३.११२.५

११९ यैषा हि चञ्चला स्पन्दशक्तिश्चित्तत्त्वसंस्थिता ।
तां विद्धि मानसी शक्तिं जगदाडम्बरात्मिकाम् ।। ३.११२.६

१२० यत्तु चञ्चलताहीनं तन्मनोऽमृतमुच्यते ।
तदेव च तपः शास्त्रं सिद्धान्तो मोक्ष उच्यते ।। ३.११२.८

१२१ तस्य चञ्चलता यैषा त्वविद्या राम सोच्यते ।
वासनापरनाम्नीं तां विचारेण विनाशय ।। ३.११२.११

१२२ अविद्यया वासनया तयान्तश्चित्तसत्तया ।
विलीनया त्यागवशात्परं श्रेयोऽधिगम्यते ।। ३.११२.१२

१२३ यत्तत्सदसतोर्मध्यं यन्मध्यं चित्तजाड्ययोः ।
तन्मनः प्रोच्यते राम द्वयदोलायिताकृति ।। ३.११२.१३

१२४ जाड्यानुसंधानहतं जाड्यात्मकतयेद्धया ।
चेतो जडत्वमायाति दृढाभ्यासवशेन हि ।। ३.११२.१४

१२५ विबोधैकानुसंधानाच्चिदंशात्मतया मनः ।
चिदेकतामुपायाति दृढाभ्यासवशादिह ।। ३.११२.१५

१२६ पौरुषेण प्रयत्नेन तस्मिन्नेव पदे मनः ।
योज्यते तत्पदं प्राप्य भवत्यभ्यासतो हि यत् ।। ३.११२.१६

१२७ अतः पौरुषमाश्रित्य चित्तमाक्रम्य चेतसा ।
विशोकं पदमालम्ब्य निरातङ्कः स्थिरो भव ।। ३.११२.१७

१२८ मन एव समर्थं हि मनसो दृढनिग्रहे ।
अराजा किं समर्थः स्याद्राज्ञो राघव निग्रहे ।। ३.११२.१९

१२९ तृष्णाग्राहगृहीतानां संसारार्णवपातिनाम् ।
आवर्तैरूह्यमानानां दूरे स्वं मन एव नौः ।। ३.११२.२०

१३० मनसैव मनश्छित्त्वा पाशं परमबन्धनम् ।
भवादुत्तारयात्मानं नासावन्येन तार्यते ।। ३.११२.२१

१३१ ययोदेति मनोनाम्नी वासनावासितान्तरा ।
तां तां परिहरेत्प्राज्ञस्ततोऽविद्याक्षयो भवेत् ।।

१३२ भोगैकवासनां त्यक्त्वा त्यज त्वं भेदवासनाम् ।
भावाभावौ ततस्त्यक्त्वा निर्विकल्पः सुखी भव ।। ३.११२.२३

१३३ एष एव मनोनाशस्त्वविद्यानाश एव च ।
यद्यत्संविदितं किंचित्तत्रास्याः परिवर्जनम् ।। ३.११२.२४ / २५

१३४ अनास्थैव हि निर्वाणं दुःखमास्थापरिग्रहः ।
अनेनैव प्रयत्नेन ब्रह्म संपद्यते क्षणात् ।।

१३५ अविद्याऽविद्यमानैव नष्टप्रज्ञेषु विद्यते ।
नाम्नैवाङ्गीकृताकारा सम्यक्प्रज्ञस्य सा कुतः ।। ३.११३.२

१३६ इच्छामात्रमविद्येयं तन्नाशो मोक्ष उच्यते ।
स चासंकल्पशस्त्रेण सिद्धो भवति राघव ।। ३.११४.७

१३७ केवलं केवलाभासं सर्वसामान्यमक्षयम् ।
चेत्यानुपातरहितं चिन्मात्रमिह विद्यते ।। ३.११४.१६

१३८ नाहं ब्रह्मेति संकल्पात्सुदृढाद्बध्यते मनः ।
सर्वं ब्रह्मेति संकल्पात्सुदृढान्मुच्यते मनः ।। ३.११४.२३

१३९ मनो यदनुसंधत्ते तत्सर्वेन्द्रियवृत्तयः ।
क्षणात्संपादयन्त्येता राजाज्ञामिव मन्त्रिणः ।। ३.११४.४७

१४० अहो नु चित्रं यत्सत्यं ब्रह्म तद्विस्मृतं नृणाम् ।
यदसत्यमविद्याख्यं तत्पुरः परिवल्गति ।। ३.११४.६५

१४१ तिष्ठतस्तव कार्येषु मास्तु रागानुरञ्जना ।

स्फटिकस्येव चित्राणि प्रतिबिम्बानि गृह्णतः ।। ३.११४.७६
१४२ अर्थादर्थान्तरं चित्ते याति मध्ये तु या स्थितिः ।
निरस्तमननाकारा स्वरूपस्थितिरुच्यते ।। ३.११७.८
१४३ संशान्तसर्वसंकल्पा या शिलावदवस्थितिः ।
जाड्यनिद्राविनिर्मुक्ता सा स्वरूपस्थितिः स्मृता ।। ३.११७.९
१४४ अहन्तांशेक्षते शान्ते भेदे निष्पन्दचित्तता ।
अजडा या प्रकचति तत्स्वरूपमिति स्थितम् ।। ३.११७.१०
१४५ संबन्धे द्रष्टृदृश्यानां मध्ये द्रष्टुर्हि यद्वपुः ।
द्रष्टृदर्शनदृश्यादिवर्जितं तदिदं परम् ।। ३.१२१.५३
१४६ देशाद्देशं गते चित्ते मध्ये यच्चेतसो वपुः ।
अजाड्यसंविन्मननं तन्मयो भव सर्वदा ।। ३.१२१.५४
१४७ अजाग्रत्स्वप्ननिद्रस्य यत्ते रूपं सनातनम् ।
अचेतनं चाजडं च तन्मयो भव सर्वदा ।। ३.१२१.५५
१४८ जडतां वर्जयित्वैकां शिलाया हृदयं हि यत् ।
अमनस्कं महाबाहो तन्मयो भव सर्वदा ।। ३.१२१.५६
१४९ चित्तं दूरे परित्यज्य योऽसि सोऽसि स्थिरो भव ।
भव भावनया मुक्तो युक्त्या परमयान्वितः ।। ३.१२१.६८
१५० संसारोग्रारघट्टेऽस्मिन्या दृढा यन्त्रवाहिनी ।
रज्जुस्तां वासनामेतां छिन्धि राघव यत्नतः ।। ३.१२२.२८
१५१ पूर्वं मनः समुदितं परमात्मतत्त्वा-
त्तेनाततं जगदिदं स्वविकल्पजालैः ।
शून्येन शून्यमपि तेन यथाम्बरेण
नीलत्वमुल्लसति चारूतराभिधानम् ।। ३.१२२.४५
१५१.१ तत्रारोपितमज्ञानं तस्य भूमीरिमाः शृणु ।
बीजजाग्रत्तथा जाग्रन्महजाग्रत्तथैव च ।। ३.११७.११
१५१.२ जाग्रत्स्वप्नस्तथा स्वप्नः स्वप्नजाग्रत्सुषुप्तकम् ।
इति सप्तविधो मोहः पुनरेव परस्परम् ।। ३.११७.१२
१५१.३ श्लिष्टो भवत्यनेकाख्यः शृणु लक्षणमस्य च ।
प्रथमे चेतनं यत्स्यादनाख्यं निर्मलं चितः ।। ३.११७.१३

१५१.४ भविष्यच्चित्तजीवादिनामशब्दार्थभाजनम् ।
बीजरूपं स्थितं जाग्रद्बीजजाग्रत्तदुच्यते ।। ३.११७.१४
१५१.५ एषा ज्ञप्तेर्नवावस्था त्वं जाग्रत्संसृतिं शृणु ।
नवप्रसूतस्य परादयं चाहमिदं मम ।। ३.११७.१५
१५१.६ इति यः प्रत्ययः स्वस्थस्तज्जाग्रत्प्रागभावनात् ।
अयं सोऽहमिदं तन्म इति जन्मान्तरोदितः ।। ३.११७.१६
१५१.७ पीवरः प्रत्ययः प्रोक्तो महाजाग्रदिति स्फुरन् ।
अरूढमथ वा रूढं सर्वथा तन्मयात्मकम् ।। ३.११७.१७
१५१.८ यज्जाग्रतो मनोराज्यं जाग्रत्स्वप्नः स उच्यते ।
द्विचन्द्रशुक्तिकारूप्यमृगतृष्णादिभेदतः ।। ३.११७.१८
१५१.९ अभ्यासात्प्राप्य जाग्रत्त्वं स्वप्नोऽनेकविधो भवेत् ।
अल्पकालं मया दृष्टमेवं नो सत्यमित्यपि ।। ३.११७.१९
१५१.१० निद्राकालानुभूतेऽर्थे निद्रान्ते प्रत्ययो हि यः ।
स स्वप्नः कथितस्तस्य महाजाग्रत्स्थितेर्हृदि ।।३.११७.२०
१५१.११ चिरसंदर्शनाभावादप्रफुल्लबृहद्वपुः ।
स्वप्नो जाग्रत्तया रूढो महाजाग्रत्पदं गतः ।। ३.११७.२१
१५१.१२ अक्षतेवाक्षते देहे स्वप्नजाग्रन्मतं हि तत् ।
षडवस्थापरित्यागे जडा जीवस्य या स्थितिः ।।३.११७.२२
१५१.१३ भविष्यद्दुःखबोधाढ्या सौषुप्ती सोच्यते गतिः ।
एते तस्यामवस्थायां तृणलोष्टशिलादयः ।। ३.११७.२३
१५१.१४ पदार्थाः संस्थिताः सर्वे परमाणुप्रमाणिनः ।
सप्तावस्था इति प्रोक्ता मयाऽज्ञानस्य राघव ।।३.११७.२४
१५१.१५ ज्ञानभूमिः शुभेच्छाख्या प्रथमा समुदाहृता ।
विचारणा द्वितीया तु तृतीया तनुमानसा ।। ३.११८.५
१५१.१६ सत्त्वापत्तिश्चतुर्थी स्यात्ततोऽसंसक्तिनामिका ।
पदार्थाभावनी षष्ठी सप्तमी तुर्यगा स्मृता ।। ३.११८.६
१५१.१७ आसामन्ते स्थिता मुक्तिस्तस्यां भूयो न शोच्यते ।
एतासां भूमिकानां त्वमिदं निर्वचनं शृणु ।। ३.११८.७
१५१.१८ स्थितः किं मूढ एवास्मि प्रेक्ष्येऽहं शास्त्रसज्जनैः ।

वैराग्यपूर्वमिच्छेति शुभेच्छेत्युच्यते बुधैः ।। ३.११८.८

१५१.१९ शास्त्रसज्जनसंपर्कवैराग्याभ्यासपूर्वकम् ।
सदाचारप्रवृत्तिर्या प्रोच्यते सा विचारणा ।। ३.११८.९

१५१.२० विचारणाशुभेच्छाभ्यामिन्द्रियार्थेष्वसक्तता ।
यात्र सा तनुता भावात्प्रोच्यते तनुमानसा ।। ३.११८.१०

१५१.२१ भूमिकात्रितयाभ्यासाच्चित्तेऽर्थे विरतेर्वशात् ।
सत्यात्मनि स्थितिः शुद्धे सत्त्वापत्तिरुदाहृता ।। ३.११८.११

१५१.२२ दशाचतुष्टयाभ्यासादसंसङ्गफलेन च ।
रूढसत्त्वचमत्कारात्प्रोक्ताऽसंसक्तिनामिका ।। ३.११८.१२

१५१.२३ भूमिकापञ्चकाभ्यासात्स्वात्मारामतया दृढम् ।
आभ्यन्तराणां बाह्यानां पदार्थानामभावनात् ।। ३.११८.१३

१५१.२४ परप्रयुक्तेन चिरं प्रयत्नेनार्थभावनात् ।
पदार्थाभावनानाम्नी षष्ठी संजायते गतिः ।। ३.११८.१४

१५१.२५ भूमिषट्कचिराभ्यासाद्भेदस्यानुपलम्भतः ।
यत्स्वभावैकनिष्ठत्वं सा ज्ञेया तुर्यगा गतिः ।। ३.११८.१५

१५१.२६ एषा हि जीवन्मुक्तेषु तुर्यावस्थेह विद्यते ।
विदेहमुक्तिविषयस्तुर्यातीतमतः परम् ।। ३.११८.१६

१५२ संकल्पसंक्षयवशाद्गलिते तु चित्ते
संसारमोहमिहिका गलिता भवन्ति ।
स्वच्छं विभाति शरदीव खमागतायां
चिन्मात्रमेकमजमाद्यमनन्तमन्तः ।। ३.१२२.५६

१५३ अकर्तृकमरङ्गं च गगने चित्रमुत्थितम् ।
अद्रष्टृकं स्वानुभवमनिद्रं स्वप्नदर्शनम् ।। ४.१.३

१५४ साक्षिभूते समे स्वच्छे निर्विकल्पे चिदात्मनि ।
निरर्थं प्रतिबिम्बन्ति जगन्ति मुकुरे यथा ।। ३.१२२.४९

१५५ एतत्ते राम वक्ष्यामि कार्यकारणतां विना ।
स्थिता ब्रह्मणि विश्वश्रीः प्रतिभामात्ररूपिणी ।।

१५६ एकं ब्रह्मचिदाकाशं सर्वात्मकमखण्डितम् ।
इति भावय यत्नेन चेतश्चाञ्चल्यशान्तये ।।

१५७ रेखोपरेखावलिता यथैका पीवरी शिला ।
तथा त्रैलोक्यवलितं ब्रह्मैकमिति दृश्यताम् ।।

१५८ द्वितीयकारणाभावादनुत्पन्नमिदं जगत् ।
तिष्ठति ब्रह्मणि स्फारे प्रतिभामात्ररूपधृक् ।।

१५९ जन्तोः कृतविचारस्य विगलद्वृत्तिचेतसः ।
मननं त्यजतो नित्यं किंचित्परिणतात्मनः।। ४.२२.१

१६० दृश्यं संत्यजतो हेयमुपादेयमुपेयुषः ।
द्रष्टारं पश्यतो नित्यमद्रष्टारमपश्यतः ।। ४.२२.२

१६१ निज्ञातव्ये परे तत्त्वे जागरूकस्य जीवतः ।
सुप्तस्य घनसंमोहमये संसारवर्त्मनि ।। ४.२२.३

१६२ अत्यन्तपक्ववैराग्यादरसेषु रसेष्वपि ।
संसारवासनाजाले खगजाल इवाखुना ।
त्रोटिते हृदयग्रन्थौ श्लथे वैराग्यरंहसा ।। ४.२२.७

१६३ कातकं फलमासाद्य यथा वारि प्रसीदति ।
तथा विज्ञानवशतः स्वभावः संप्रसीदति ।। ४.२२.८

१६४ नीरागं निरुपासङ्गं निर्द्वन्द्वं निरुपाश्रयम् ।
विनिर्याति मनो मोहाद्विहगः पञ्जरादिव ।। ४.२२.९

१६५ शान्तसंदेहदौरात्म्यं गतकौतुकविभ्रमम् ।
परिपूर्णान्तरं चेतः पूर्णेन्दुरिव राजते ।। ४.२२.१०

१६६ कोऽहं कथमिदं चेति यावन्नान्तर्विचारितम् ।
संसाराडम्बरं तावदन्धकारोपमं स्थितम् ।। ४.२२.२२

१६७ आत्मानमितरं चैव दृशा नित्याविभिन्नया ।
सर्वं चिज्जयोतिरेवेति यः पश्यति स पश्यति ।। ४.२२.२७

१६८ सर्वशक्तिरनन्तात्मा सर्वभावान्तरस्थितः ।
अद्वितीयश्चिदित्यन्तर्यः पश्यति स पश्यति ।। ४.२२.२८

१६९ नाहं न चान्यदस्तीति ब्रह्मैवास्ति निरामयम् ।
इत्थं सदसतोर्मध्यं यः पश्यति स पश्यति ।। ४.२२.३२

१७० अयत्नोपनतेष्वक्षि दिग्द्रव्येषु यथा पुनः ।
अरागमेव पतति तद्वत्कार्येषु धीरधीः ।। ४.२३.४४

१७१ परिज्ञायोपभुक्तो हि भोगो भवति तुष्टये ।
विज्ञाय सेवितश्चौरो मैत्रीमेति न चौरताम् ।। ४.२३.४१

१७२ हस्तं हस्तेन संपीड्य दन्तैर्दन्तान्विचूर्ण्य च ।
अङ्गान्यङ्गैः समाक्रम्य जयेदादौ स्वकं मनः ।
मनसो विजयान्नान्या गतिरस्ति भवार्णवे ।।

१७३ तावन्निशीथवेताला वल्गन्ति हृदि वासनाः ।
एकतत्त्वदृढाभ्यासाद्यावन्न विजितं मनः ।। ४.२४.९

१७४ इदं मे स्यादिदं मे स्यादिति बुद्धिर्महामते ।
स्वेन दौर्भाग्यदैन्येन न सत्यमुपतिष्ठति ।। ४.३२.३६

१७५ वेत्ति नित्यमुदारात्मा त्रैलोक्यमपि यस्तृणम् ।
तं त्यजन्त्यापदः सर्वा मृगा इव जरत्तृणम् ।। ४.३२.३७

१७६ परिस्फुरति यस्यान्तर्नित्यं सत्यचमत्कृतिः ।
ब्राह्मण्डमिवाखण्डं लोकेशाः पालयन्ति तम् ।। ४.३२.३८

१७७ यथाशास्त्रं विहरता त्वरा कार्या न सिद्धिषु ।
चिरकालं परा पक्वा सिद्धिः पुष्टफला भवेत् ।। ४.३२.४९/५०

१७८ न तपांसि न तीर्थानि न शास्त्राणि जपन्ति हि ।
संसारसागरोत्तारे सज्जनासेवनं विना ।। ४.३३.१४

१७९ अस्य संसारदुःखस्य सर्वोपद्रवकारिणः ।
उपाय एक एवास्ति मनसः स्वस्य निग्रहः ।। ४.३५.२

१८० श्रूयतां ज्ञानसर्वस्वं श्रुत्वा चैवावधार्यताम् ।
भोगेच्छामात्रको बन्धस्तत्त्यागो मोक्ष उच्यते ।। ४.३५.३

१८१ किमन्यैः शास्त्रसन्दर्भैः क्रियतामेतदेव तु ।
यद्यत्स्वाद्विह तत्सर्वं दृश्यतां विषवह्निवत् ।। ४.३५.४

१८२ विषया विषमाभोगाः प्रविचार्य पुनः पुनः ।
मनसा संपरित्यज्य सेव्यमानाः सुखावहाः ।। ४.३५.५

१८३ मनसोऽभ्युदयो नाशो मनोनाशो महोदयः ।
ज्ञमनो नाशमभ्येति मनोऽज्ञस्य हि शृङ्खला ।। ४.३५.१८

१८४ नानन्दं न निरानन्दं न चलं नाचलं स्थिरम् ।
न सन्नासन्न चैतेषां मध्यं ज्ञानिमनो विदुः ।।

१८५ नास्तमेति न चोदेति नोत्तिष्ठति न तिष्ठति ।
न च याति न चायाति न चेह न च नेह चित् ।। ४.३६.१४

१८६ सैषा चिदमलाकारा स्वयमात्मनि संस्थिता ।
राघवेयं प्रपञ्चेन जगन्नाम्ना विजृम्भते ।। ४.३६.१५

१८७ येन शब्दं रसं रूपं गन्धं जानासि राघव ।
सोऽयमात्मा परंब्रह्म सर्वमापूर्य संस्थितः ।। ४.३७.७

१८८ यथाभूतार्थवाक्यार्थाः सर्वा एव ममोक्तयः ।
नासमर्था विरूपार्थाः पूर्वापरविरोधतः ।। ४.४१.४

१८९ ज्ञानदृष्टौ प्रसन्नायं प्रबोधे विततोदये ।
यथावज्ज्ञास्यसि स्वस्थो मद्वाग्दृष्टिबलाबलम् ।। ४.४१.५

१९० शाम्यति ह्यस्त्रमस्त्रेण मलेन क्षाल्यते मलः ।
शमं विषं विषेणैति रिपुणा हन्यते रिपुः ।। ४.४१.१४

१९१ ईदृशी भूतमायेयं या स्वनाशेन हर्षदा ।
न लक्ष्यते स्वभावोऽस्याः प्रेक्ष्यमाणैव नश्यति ।। ४.४१.१५

१९२ नास्त्येषा परमार्थेनेत्येवं भावनयेद्धया ।
ज्ञो भूत्वा ज्ञेयसंप्राप्त्या ज्ञास्यस्यस्यास्त्वमाशयम् ।। ४.४१.२०

१९३ यावत्तु न प्रबुद्धत्वं तावन्मद्वचसैव ते ।
निश्चयो भवतूद्दामो नास्त्यविद्येति निश्चलः ।। ४.४१.२१

१९४ सर्वं ब्रह्मेति यस्यान्तर्भावना स हि मुक्तिभाक् ।
भेददृष्टिरविद्येयं सर्वथा तां विवर्जयेत् ।।

१९५ अविद्यासरितः पारमात्मलाभादृते किल ।
राम नासाद्यते तद्धि पदमक्षयमुच्यते ।।

१९६ कुतो जातेयमिति ते राम मास्तु विचारणा ।
इमां कथमहं हन्मीत्येषा तेऽस्तु विचारणा ।। ४.४१.३२

१९७ अस्तं गतायां क्षीणायामस्यां ज्ञास्यसि राघव ।
यत एषा यथा चैषा यथा नष्टेत्यखण्डितम् ।। ४.४१.३३

१९८ तदस्या रोगशालाया यत्नं कुरु चिकित्सने ।
यथैषा जन्मदुःखेषु न भूयस्त्वां नियोक्ष्यति ।। ४.४१.३७

१९९ आत्मन्येवात्मना व्योम्नि यथा सरति मारुतः ।

तथात्मा स्वात्मशक्त्यैव स्वात्मन्येवैति लोलताम् ।। ४.४२.६

२०० स्वात्मनि स्वपरिस्पन्दैः स्फुरत्यच्छश्चिदर्णवः ।
एकात्मकमखण्डं तदित्यन्तर्भाव्यतां दृढम् ।। ४.४२.९

२०१ किंचित्क्षुभितरूपा सा चिच्छक्तिश्चिन्महार्णवे ।
तन्मय्येव स्फुरत्यच्छा तत्रैवोर्मिरिवार्णवे ।। ४.४२.११

२०२ क्षणं स्फुरन्ती सा देवी सर्वशक्तितया तथा ।
देशकालक्रियाशक्तीर्वयस्याः संप्रकर्षति ।। ४.४२.१३/१४

२०३ स्वस्वभावं विदित्वोच्चैरप्यनन्तपदे स्थिता ।
रूपं परिमितेनासौ भावयत्यविभाविता ।। ४.४२.१५

२०४ यदैवं भावितं रूपं तया परमकान्तया ।
तदैवैनामनुगता नामसंख्यादिका दृशः ।। ४.४२.१६

२०५ विकल्पकल्पिताकारं देशकालक्रियास्पदम् ।
चितो रूपं महाबाहो क्षेत्रज्ञ इति कथ्यते ।। ४.४२.२१

२०६ वासनाः कलयन्सोऽपि यात्यहंकारतां पुनः ।
अहंकारो विनिर्णेता कलङ्की बुद्धिरुच्यते ।। ४.४२.२३

२०७ बुद्धिः संकल्पकलिता प्रयाति मननास्पदम् ।
मनो घनविकल्पं तु गच्छतीन्द्रियतां शनैः ।
पाणिपादादिमद्देहमिन्द्रियाणि विदुर्बुधाः ।। ४.४२.२४/२५

२०८ एवं जीवो हि संकल्पवासनारज्जुवेष्टितः ।
दुःखजालपरीतात्मा क्रमादायाति नीचताम् ।। ४.४२.२६

२०९ इति शक्तिमयं चेतो घनाहंकारतां गतम् ।
कोशकारकृमिरिव स्वेच्छया याति बन्धनम् ।। ४.४२.३१

२१० न जायते न म्रियते इति किंचित्कदाचन ।
परमार्थेन सुमते मिथ्या सर्वं तु विद्यते ।। ४.४५.१४

२११ कोशमाशाभुजङ्गानां संसाराडम्बरं त्यज ।
असदेतदिति ज्ञात्वा माऽत्र भावं निवेशय ।।

२१२ समस्तं खल्विदं ब्रह्म सर्वमात्मेदमाततम् ।
अहमन्य इदं चान्यदिति भ्रान्तिं त्यजानघ ।। ५.५.३९

२१३ तते ब्रह्मघने नित्ये संभवन्ति न कल्पनाः ।

विच्छित्तयः पयोराशौ यथा राम न सन्मयाः ।। ५.५.४०

२१४ न शोकोऽस्ति न मोहोऽस्ति न जन्मास्ति न जन्मवान् ।
यदस्तीह तदेवास्ति विज्वरो भव राघव।। ५.५.४३

२१५ निर्द्वन्द्वो नित्यसत्त्वस्थो निर्योगक्षेम आत्मवान् ।
अद्वितीयो विशोकात्मा विज्वरो भव राघव ।। ५.५.४४

२१६ समः स्वस्थः स्थिरमतिः शान्तः शान्तमना मुनिः ।
मौनी वरमणिस्वच्छो विज्वरो भव राघव ।। ५.५.४५

२१७ यथाप्राप्तानुभवनात्सर्वत्रानभिवाञ्छनात् ।
त्यागादानपरित्यागाद्विज्वरो भव राघव ।। ५.५.५१

२१८ अस्मिन्संसारसंरम्भे जातानां देहधारिणाम् ।
अपवर्गक्षमौ राम द्वाविमावुत्तमौ क्रमौ ।। ५.७.२

२१९ एकस्तावद्गुरुप्रोक्तादनुष्ठानाच्छनैःशनैः ।
जन्मना जन्मभिर्वापि सिद्धिदः समुदाहृतः ।। ५.७.३

२२० द्वितीयः स्वात्मनैवाशु किंचिद्व्युपन्नचेतसः ।
भवति ज्ञानसंप्राप्तिराकाशफलपातवत् ।। ५.७.४

२२१ द्रष्टृदृश्यसमायोगात्प्रत्ययानन्दनिश्चयः ।
यस्तं स्वमात्मतत्त्वोत्थं निःस्पन्दं समुपास्महे ।। ५.८.९

२२२ द्रष्टृदर्शनदृश्यानि त्यक्त्वा वासनया सह ।
दर्शनप्रथमाभासमात्मानं समुपास्महे ।। ५.८.१०

२२३ द्वयोर्मध्यगतं नित्यमस्तिनास्तीति पक्षयोः ।
प्रकाशनं प्रकाशानामात्मानं समुपास्महे ।। ५.८.११

२२४ सशिरस्कं हकारादिमशेषाकारसंस्थितम् ।
अजस्रमुच्चरन्तं स्वमात्मानं समुपास्महे ।। ५.८.१३

२२५ उपशमसुखमाहरेत्पवित्रं
शमवशतः शममेति साधु चेतः ।
प्रशमितमनसः स्वके स्वरूपे
भवति सुखे स्थितिरुत्तमा चिराय ।। ५.८.१८

२२६ प्रबुद्धोऽस्मि प्रबुद्धोऽस्मि दुष्टश्चौरो मयात्मनः ।
मनोनामेह हन्म्येनं मनसास्मि चिरं हतः ।। ५.९.६०

२२७ किमुपादेयमस्तीह यत्नात्संसाधयामि किम् ।
यतःस्थिरस्य शुद्धस्य चितः का मेऽस्ति कल्पना ।। ५.१०.२१

२२८ नाभिवाञ्छाम्यसंप्राप्तं संप्राप्तं न त्यजाम्यहम् ।
स्वच्छ आत्मनि तिष्ठामि यन्ममास्तु तदस्तु मे ।। ५.१०.२४

२२९ भविष्यं नानुसंधत्ते नातीतं चिन्तयत्यसौ ।
वर्तमाननिमेषं तु हसन्नेवानुवर्तते ।। ५.१२.१४

२३० नित्यमन्तर्विचारस्य पश्यतश्चञ्चलं जगत् ।
जनकस्येव कालेन स्वयमात्मा प्रसीदति ।। ५.१३.७

२३१ अयमेवाहमित्यस्मिन्संकोचे विलयं गते ।
समस्तभुवनव्यापी विस्तार उपजायते ।। ५.१३.१५

२३२ उपादेयानुपतनं हेयैकान्तविवर्जनम् ।
यदेतन्मनसो राम तं बन्धं विद्धि नेतरत् ।। ५.१३.२०

२३३ मा खेदं भज हेयेषु नोपादेयपरो भव ।
हेयादेयदृशौ त्यक्त्वा शेषस्थः सुस्थिरो भव ।। ५.१३.२१

२३४ निराशता निर्भयता नित्यता समता ज्ञता ।
निरीहता निष्क्रियता सौम्यता निर्विकल्पता ।। ५.१३.२८

२३५ धृतिर्मैत्री मनस्तुष्टिर्मृदुता मृदुभाषिता ।
हेयोपादेयनिर्मुक्ते ज्ञे तिष्ठन्त्यपवासनम् ।। ५.१३.२९

२३६ तिष्ठन्गच्छन्स्वपञ्जाग्रन्निश्वसन्नुत्पतन्पतन् ।
असदेवेदमित्यन्तर्निश्चित्यास्थां परित्यज ।। ५.१३.३८

२३७ मनः प्रकृत्यैव जडं चित्तत्वमनुधावति ।
मांसगर्धेन मार्जारो वने मृगपतिं यथा ।। ५.१३.४७

२३८ सिंहवीर्यवशाल्लब्धं मांसं भुङ्क्तेऽनुगो हरेः ।
संविद्वीर्यवशात्प्राप्तं दृश्यमाश्रयते मनः ।। ५.१३.४८

२३९ दृश्यमाश्रयसीदं चेत्तत्सचित्तोऽसि बन्धवान् ।
दृश्यं संत्यजसीदं चेत्तदचित्तोऽसि मोक्षवान् ।। ५.१४.४६

२४० नाहं ज्ञेयमिति ध्यायंस्तिष्ठ त्वमचलः सदा ।
अनन्ताकाशसंकाशहृदयो हृदयेश्वरे ।। ५.१४.४८

२४१ आत्मनो जगतश्चान्तर्द्रष्टृदृश्यदशान्तरे ।

दर्शनाख्ये स्वमात्मानं सर्वदा भावयन्भव ।। ५.१४.५०

२४२ अहमेषां पदार्थानामेते च मम जीवितम् ।
नाहमेभिर्विना कश्चिन्न मयैते विना किल ।। ५.१६.७

२४३ इत्यन्तर्निश्चयं त्यक्त्वा विचार्य मनसा सह ।
नाहं पदार्थस्य न मे पदार्थ इति भाविते ।। ५.१६.८

२४४ अन्तःशीतलया बुद्ध्या कुर्वतो लीलया क्रियाः ।
यो नूनं वासनात्यागो ध्येयो राम स कीर्तितः ।। ५.१६.९

२४५ सर्वं समस्तया बुद्ध्या यं कृत्वा वासनाक्षयम् ।
जहाति निर्ममो देहं ज्ञेयोऽसौ वासनाक्षयः ।। ५.१६.१०

२४६ अहंकारसखीं त्यक्त्वा वासनां लीलयैव यः ।
तिष्ठति ध्येयसंत्यागी स जीवन्मुक्त उच्यते ।। ५.१६.११

२४६.१ निर्मूलकलनां त्यक्त्वा वासनां यः समं गतः ।
ज्ञेयत्यागमयं विद्धि मुक्तं तं रघुनन्दन ।। ५.१६.१२

२४६.२ द्वावेतौ राघव त्यागौ समौ मुक्तपदे स्थितौ ।
द्वावेतौ ब्रह्मतां यातौ द्वावेतौ विगतज्वरौ ।। ५.१६.१५

२४६.३ बन्धास्थामथ मोक्षास्थां सुखदुःखदशामपि ।
त्यक्त्वा सदसदास्थां च तिष्ठाक्षुब्धमहाब्धिवत् ।। ५.१७.९

२४६.४ आपादमस्तकमहं मातृपितृविनिर्मितः ।
इत्येको निश्चयो राम बन्धायासद्विलोकनात् ।। ५.१७.१४

२४६.५ अतीतः सर्वभावेभ्यो वालाग्रादप्यहं तनुः ।
इति द्वितीयो मोक्षाय निश्चयो जायते सताम् ।। ५.१७.१५

२४६.६ जगज्जालपदार्थात्मा सर्वमेवाहमक्षयः ।
तृतीयो निश्चयोऽप्येवं मोक्षायैव रघूत्तम ।। ५.१७.१६

२४६.७ जगच्चासदिदं शून्यं शून्यव्योमसमं सदा ।
एवमेव चतुर्थोऽपि निश्चयो मोक्षसिद्धये ।। ५.१७.१७

२४६.८ एतेषां प्रथमः प्रोक्तस्तृष्णया बन्धयोग्यया ।
शुद्धतृष्णास्त्रयः स्वच्छा जीवन्मुक्तविलासिनः ।। ५.१७.१९

२४६.९ सर्वमात्माहमेवेति निश्चयो यो महामते ।
तमादाय विषादाय न भूयो याति ते मतिः ।। ५.१७.२०

२४६.१० शून्यं प्रकृतिर्मायेति ब्रह्मविज्ञानमित्यपि ।
शिवः पुरुष ईशानो नित्यमात्मेति कथ्यते ।। ५.१७.२२

२४६.११ दैताद्वैतसमुद्भेदैर्जगन्निर्माणलीलया ।
परमात्ममयी शक्तिरद्वैतैव विजृम्भते ।। ५.१७.२७

२४६.१२ अयं बन्धुः परश्चायमयं चाहमयं भवान् ।
इति मिथ्यादृशो राम विगलन्तु तवाधुना ।। ५.१८.५७

२४७ अयं बन्धुरयं नेति गणना लघुचेतसाम् ।
उदारचरितानां तु वसुधैव कुटुम्बकम् ।। ५.१८.६१

२४८ विविधजन्मशताहितसंभ्रमे जगति बन्धुरबन्धुरितीक्षणम् ।
भ्रमदशैव विभाति न वस्तुतस्त्रिभुवनं चिरबन्धुरबन्ध्वपि ।।५.१८.६५

२४९ चिदिहास्ति हि चिन्मात्रमिदं चिन्मयमेव च ।
चित्त्वं चिदहमेते च लोकश्चिदिति संग्रहः ।। ५.२६.११

२५० चिदहं चिदिमे लोकाश्चिदाशाश्चिदियं क्रिया ।। ५.२७.२

२५१ दृश्यदर्शननिर्मुक्तः केवलामलरूपवान् ।
नित्योदितो निराभासो द्रष्टास्मि परमेश्वरः ।। ५.२७.२०

२५२ चेत्यनिर्मुक्तचिद्रूपं विष्वग्विश्वावपूरकम् ।
संशान्तसर्वसंवेद्यं संविन्मात्रमहं महत् ।। ५.२७.२४/२५

२५३ कृशोऽतिदुःखी मूढोऽहमेताश्चान्याश्च भावनाः ।
मतिं यस्यावलुम्पन्ति मरणं तस्य राजते ।। ५.३९.३८

२५४ आशापाशनिबद्धोऽन्तरितश्चेतश्च नीयते ।
यो विलोलमनोवृत्त्या मरणं तस्य राजते ।। ५.३९.३९

२५५ यस्य नाहंकृतो भावो बुद्धिर्यस्य न लिप्यते ।
यः समः सर्वभूतेषु जीवितं तस्य शोभते ।। ५.३९.४७

२५६ योऽन्तःशीतलया बुद्ध्या रागद्वेषविमुक्तया ।
साक्षिवत्पश्यतीदं हि जीवितं तस्य शोभते ५.३९.४८

२५७ येन सम्यक्परिज्ञाय हेयोपादेयमुक्तताः ।
चित्तस्यान्तेऽर्पितं चित्तं जीवितं तस्य शोभते ।। ५.३९.४९

२५८ ग्राह्यग्राहकसंबन्धे क्षीणशान्तिरुदेत्यलम् ।
स्थितिमभ्यागता शान्तिर्मोक्षनाम्नाभिधीयते ।। ५.४०.१९

२५९ अयं सोऽहमिदं तन्म इति मज्जत्यनात्मवान् ।
सर्वमेवाहमेवेति तत्त्वज्ञो नावसीदति ।। ५.४९.३४

२६० विप्रापर्यव सानेयं माया संसृतिनामिका ।
आत्मचिन्तनयैवेयं क्षयमायाति नान्यथा ।।

२६१ न गृह्णाति पदार्थेषु विभागानर्थभावनाम् ।
तेनासौ भ्रममोहेषु तत्त्वज्ञो नावसीदति ।। ५.४९.३५/३६

२६२ ज्ञानस्यापरिपूर्णत्वान्न शक्नोषि मनोभ्रमम् ।
विनिवारयितुं तेन तेनैवाक्रम्यसे क्षणात् ।। ५.४९.३८

२६३ चित्तं नाभिः किलास्येह मायाचक्रस्य सर्वतः ।
स्थीयते चेत्तदाक्रम्य तन्न किंचित्प्रबाधते ।। ५.४९.४०

२६४ एवमेषातिवितता दुर्ज्ञाना रघुनन्दन ।
महामोहकरी माया विषमा पारमात्मिकी ।। ५.५०.१

२६५ अतो वच्मि महाबाहो मायेयं विषमान्वहम् ।
असावधानमनसं संयोजयति संकटे ।। ५.५०.४

२६६ चित्ताक्रमणमात्रात्तु परमादौषधादृते ।
प्रयत्नेनापि संसारमहारोगो न शाम्यति ।। ५.५०.१२

२६७ वर्तमानं क्रमायातं भजद्बाह्यधिया क्षणम् ।
भूतं भविष्यदभजद्याति चित्तमचित्तताम् ।। ५.५०.१६

२६८ संकल्पाशानुसंधानवर्जनं चेत्प्रतिक्षणम् ।
करोषि तदचित्तत्वं प्राप्त एवासि पावनम् ।। ५.५०.१७

२६९ चेतनं चित्तरिक्तं हि प्रत्यक्चेतनमुच्यते ।
निर्मनस्कस्वभावं तु न तत्र कलनामलः ।। ५.५०.२१

२७० सा सत्यता सा शिवता सावस्था पारमात्मिकी ।
सर्वज्ञता सा सा तृप्तिर्ननु यत्र मनः क्षतम् ।। ५.५०.२२

२७१ अविवेकादुपाहृत्य चेतः सोद्यमनिश्चयैः ।
बलात्कारेण संयोज्यं शास्त्रसत्पुरुषक्रमैः ।। ५.५०.२६

२७२ प्रलपन्विसृजन्गृह्णन्नुन्मिषन्निमिषन्नपि ।
निरस्तमननोऽनन्ते संविन्मात्रपरो भव ।। ५.५०.२९

२७३ ममेदं तदयं सोऽहमिति संत्यज्य वासनाः ।

एकनिष्ठतयान्तस्थसंविन्मात्रपरो भव ।। ५.५०.३१

२७४ मलं संवेद्यमुत्सृज्य मनो निर्मलयन्परम् ।
अशापाशानलं छित्त्वा स्वसंवित्तिमयो भव ।। ५.५०.३४

२७५ अशुभाशुभसंकेतः संशान्ताशाविषूचिकः ।
नष्टेष्टानिष्टदृष्टिस्त्वं संवित्सारोपरो भव ।। ५.५०.३५

२७६ आत्मतापरते त्यक्त्वा निर्विभावो जगत्स्थितौ ।
यज्ञस्तम्भवदात्मानमवलम्ब्य स्थिरो भव ।। ५.५०.३९

२७७ तदा संक्षीयते मोहः संसारभ्रमकारणम् ।
निर्मलायां निराशायां स्वसंवित्तौ यदा स्थितिः ।। ५.५०.४३

२७८ शास्त्रार्थगुरुचेतोभिस्तावत्तावद्विचार्यते ।
सर्वदृश्यक्षयाभ्यासाद्यावदासाद्यते पदम् ।। ५.५६.२

२७९ वैराग्याभ्यासशास्त्रार्थप्रज्ञागुरुयमक्रमैः ।
पदमासाद्यते पुण्यं प्रज्ञयैवैकयाथवा ।। ५.५६.३

२८० संप्रबोधवती तीक्ष्णा कलङ्करहिता मतिः ।
सर्वसामग्रहीनापि प्राप्यं प्राप्नोति शाश्वतम् ।। ५.५६.४

२८१ भगवन्भूतभव्यज्ञ कश्चिज्जातसमाधिकः ।
प्रबुद्ध इव विश्रान्तो व्यवहारपरोऽपि सन् ।। ५.५६.५

२८२ कश्चिदेकान्तमाश्रित्य समाधिनियमस्थितः ।
तयोस्तु कतरः श्रेयानिति मे भगवन्वद ।। ५.५६.६

२८३ इमं गुणसमाहारमनात्मत्वेन पश्यतः ।
अन्तःशीतलता यासौ समाधिरिति कथ्यते ।। ५.५६.७

२८४ दृश्यैर्मम न संबन्ध इति निश्चित्य शीतलः ।
व्यवहारे स्थितः कश्चित्कश्चिद्ध्यानव्यवस्थितः ।। ५.५६.८

२८५ द्वावेतौ राम सुखिनावन्तश्चेत्परिशीतलौ ।
अन्तःशीतलता या स्यात्तदनन्ततपःफलम् ।। ५.५६.९

२८६ व्यवहारी प्रबुद्धो यः प्रबुद्धो यो वने स्थितः ।
द्वावेतौ सुसमौ नूनमसन्देहपदं गतौ ।। ५.५६.१२

२८७ अकर्तृ कुर्वदप्येतच्चेतः प्रतनुवासनम् ।
दूरंगतमना जन्तुः कथासंश्रवणे यथा ।। ५.५६.१३

२८८ अकुर्वदपि कर्त्रेव चेतः प्रघनवासनम् ।
निष्पन्दाङ्गमपि स्वप्ने श्वभ्रपातस्थिताविव ।। ५.५६.१४

२८९ अन्तःशीतलतायां तु लब्धायां शीतलं जगत् ।
अन्तस्तृष्णोपतप्तानां दावदाहमयं जगत् ।। ५.५६.३३

२९० भवत्यखिलजन्तूनां यदन्तस्तद्बहिःस्थितम् ।
द्यौः क्ष्मा वायुराकाशं पर्वताः सरितो दिशः ।
अन्तःकरणतत्त्वस्य भागा बहिरिव स्थिताः ।। ५.५६.३४ / ३५

२९१ यावद्यावत्परालोकः परमात्मैव शिष्यते ।
तावत्तावन्महाबाहो स्वयं संत्यज्यतेऽखिलम् ।। ५.५८.४१

२९२ यावत्सर्वं न संत्यक्तं तावदात्मा न लभ्यते ।
सर्ववस्तुपरित्यागे शेष आत्मेति कथ्यते ।। ५.५८.४४

२९३ आत्मावलोकनार्थं तु तस्मात्सर्वं परित्यजेत् ।
सर्वं ह्येतत्परित्यज्य यावच्छिष्टं परं पदम् ।। ५.५८.४७

२९४ योऽज्ञो महात्मन्सततं तूष्णीं व्यवहरंश्च वा ।
असमाहितचित्तोऽसौ कदा भवति मे वद ।। ५.६२.५

२९५ तत्त्वावबोधो भगवन्सर्वाशातृणपावकः ।
प्रोक्तः समाधिशब्देन न च तूष्णीमवस्थितिः ।। ५.६२.८

२९६ समाहिता नित्यतृप्ता यथाभूतार्थदर्शिनी ।
साधो समाधिशब्देन परा प्रज्ञोच्यते बुधैः ।। ५.६२.९

२९७ अक्षुब्धा निरहंकारा द्वन्द्वेष्वननुपातिनी ।
प्रोक्ता समाधिशब्देन मेरोः स्थिरतरा स्थितिः ।। ५.६२.१०

२९८ निश्चिन्ता विगताभीष्टा हेयोपादेयवर्जिता ।
प्रोक्ता समाधिशब्देन परिपूर्णा मनोगतिः ।। ५.६२.११

२९९ न विस्मरत्यविरतं यथा कालः कलागतिम् ।
न विस्मरत्यविरतं स्वात्मानं प्राज्ञधीस्तथा ।। ५.६२.१६

३०० न विस्मरति सर्वत्र यथा सततगो गतिम् ।
न विस्मरति निश्चित्य चिन्मात्रं प्राज्ञधीस्तथा ।। ५.६२.१७

३०१ यस्मिन्देशे गिरौ तज्ज्ञो नास्ति सज्जनपादपः ।
सफलः शीतलच्छायो न तत्र निवसेद्बुधः ।। ५.६४.३२

३०२ न धनानि न मित्राणि न शास्त्राणि न बान्धवाः ।
नराणामुपकुर्वन्ति मग्नस्वात्मसमुद्धृतौ ।। ५.६४.३७

३०३ मनोमात्रेण सुहृदा सदैव सहवासिना ।
सह किंचित्परामृश्य भवत्यात्मा समुद्धृतः ।। ५.६४.३८

३०४ एतावतैव देवेशः परमात्मावगम्यते ।
काष्ठलोष्टसमत्वेन देहो यदवलोक्यते ।। ५.६४.४४

३०५ मनोहंकारविलये सर्वभावान्तरस्थिता ।
समुदेति परानन्दा या तनुः पारमेश्वरी ।।

३०६ मनसैव मनश्छित्त्वा यद्यात्मा नावलोक्यते ।
तन्न नश्येज्जगद्दुःखं मनश्छेदे सुखात्मधीः ।। ५.६५.१

३०७ कीदृशो भगवन्सङ्गः कश्च बन्धाय वा नृणाम् ।
कश्च मोक्षाय कथितः कथं चैष चिकित्स्यते ।। ५.६८.१

३०८ देहदेहिविभागैकपरित्यागेन भावनात् ।
देहमात्रे तु विश्वासः सङ्गो बन्धार्ह उच्यते ।। ५.६८.२

३०९ अनन्तस्यात्मतत्त्वस्य सर्पयन्तत्वनिश्चये ।
यः सुखार्थित्वमन्तः स सङ्गो बन्धार्ह उच्यते ।। ५.६८.३

३१० सर्वमात्मेदमखिलं किं गृह्णामि त्यजामि किम् ।
इत्यसङ्गस्थितिं विद्धि जीवन्मुक्तत्वमुत्थिम् ।। ५.६८.४

३११ नाहमस्ति न चान्योऽस्ति मा भवन्तु भवन्तु वा ।
सुखान्यसक्त इत्यन्तः कथ्यते मुक्तिभाङ्नरः ।। ५.६८.५

३१२ नाभिनन्दति नैष्कर्म्यं न कर्मस्वनुरुध्यते ।
सुसमो यः फलत्यागी सोऽसंसक्त इति स्मृतः ।।

३१३ संसक्तिर्द्विविधा प्रोक्ता वन्ध्या वन्द्या च राघव ।
वन्ध्या सर्वत्र मूढानां वन्द्या तत्त्वविदां निजा ।। ५.६८.२१

३१४ आत्मतत्त्वावबोधेन हीना देहादिवस्तुजा ।
भूयः संसारदा सक्तिर्दृढा वन्ध्येति कथ्यते ।। ५.६८.२२

३१५ आत्मतत्त्वावबोधेन सत्यभूता विवेकजा ।
वन्द्या हि कथ्यते सक्तिर्भूयः संसारवर्जिता ।। ५.६८.२३

३१६ केवलं चिति विश्रम्य किंचिच्चेत्यावलम्ब्यपि ।

सर्वत्र नीरसमिव तिष्ठत्वात्मरसं मनः ।। ५.६९.८

३१७ चित्ते चेत्यदशाहीने या स्थितिः क्षीणचेतसाम् ।
सोच्यते शान्तकलना जाग्रत्येव सुषुप्तता ।। ५.७०.१२

३१८ एषैव राम सौषुप्ती स्थितिरभ्यासयोगतः ।
प्रौढा सती तुर्यमिति कथिता तत्त्वकोविदैः ।। ५.७०.२६

३१९ अस्यां तु तुर्यावस्थायां स्थितिं प्राप्याविनाशिनीम् ।
आनन्दैकान्तशीलत्वादनानन्दपदं गतः ।। ५.७०.३१

३२० अनानन्दमहानन्दकलातीतस्ततोऽपि हि ।
मुक्त इत्युच्यते योगी तुर्यातीतपदं गतः ।। ५.७०.३२

३२१ जडाजडदृशोर्मध्ये यत्तत्त्वं पारमात्मिकम् ।
तदेव बहुशः प्रोक्तं बृहदारण्यकादिषु ।। ५.७१.५६

३२२ दृश्यदर्शनसंबन्धे यत्सुखं पारमार्थिकम् ।
अनुभूतिमयं तस्मात्सारं ब्रह्मेति कथ्यते ।। ५.७२.३३

३२३ दृश्यदर्शनसंबन्धे सुखसंविदनुत्तमा ।
दृश्यसंवलिता बन्धस्तन्मुक्ता मुक्तिरुच्यते ।। ५.७२.३४/३५

३२४ दृश्यदर्शनसंबन्धे यानुभूतिरनामया ।
तामवष्टभ्य तिष्ठ त्वं सौषुप्तीं भज ते स्थितिम् ।। ५.७२.३७

३२५ अपि शीतरुचावर्के सुतप्तेऽपीन्दुमण्डले ।
अप्यधः प्रसरत्यग्नौ जीवन्मुक्तो न विस्मयी ।। ५.७७.२९

३२६ चिदात्मन इमा इत्थं प्रसरन्तीह शक्तयः ।
इत्यस्याश्चर्यजालेषु नाभ्युदेति कुतूहलम् ।। ५.७७.३०

३२७ द्वौ क्रमौ चित्तनाशाय योगो ज्ञानं च राघव ।
योगस्तद्वृत्तिरोधो हि ज्ञानं सम्यगवेक्षणम् ।। ५.७८.८

३२८ चित्तं प्राणपरिस्पन्दमाहुरागमभूषणाः ।
तस्मिन्संरोधिते नूनमुपशान्तं भवेन्मनः ।। ५.७८.१५

३२९ मनःस्पन्दोपशान्त्यायं संसारः प्रविलीयते ।
सूर्यालोकपरिस्पन्दशान्तौ व्यवहृतिर्यथा ।। ५.७८.१६

३३० योगयुक्तस्य चित्तस्य शम एवं निरूपितः ।
सम्यग्ज्ञानमिदानीं मे कथयानुग्रहात्प्रभो ।। ५.७९.१

३३१ यथाभूतार्थदर्शित्वमेतावद्भुवनत्रये ।
यदात्मैव जगत्सर्वमिति निश्चित्य पूर्णता ।। ५.७९.८

३३२ अभ्यासाद्दृढतां यातो वैराग्यपरिलाञ्छितः ।
यथावासनमायामः प्राणानां सफलः स्मृतः ।। ५.७८.४१

३३३ विकल्पसंक्षयाज्जन्तोः पदं तदवशिष्यते ।
यतो वाचो निवर्तन्ते समग्रकलनान्विताः ।। ५.७८.४९

३३४ इमा घटपटाकारपदार्थशतशक्तयः ।
आत्मैव नान्यदस्तीति निश्चयः सम्यगीक्षणम् ।। ५.७९.३

३३५ अनाद्यन्तावभासात्मा परमात्मेह विद्यते ।
इत्येष निश्चयः स्फारः सम्यग्ज्ञानं विदुर्बुधाः ।। ५.७९.२

३३६ सर्वमात्मैव निर्दिष्टौ भावाभावौ क्व वा स्थितौ ।
क्व बन्धमोक्षकलने किमन्यद्राम शोच्यते ।। ५.७९.९

३३७ न चेत्यमन्यन्नो चित्तं ब्रह्मैवेदं विजृम्भते ।
सर्वमेकं परं ब्रह्म को मोक्षः का च बन्धता ।। ५.७९.१०

३३८ शुद्धमात्मानमालिङ्ग्य नित्यमन्तःस्थया धिया ।
यः स्थितस्तं कमात्मेहं भोगो बन्धयितुं क्षमः ।। ५.७९.१६

३३९ कृतस्फारविचारस्य मनो भोगादयोऽरयः ।
मनागपि न भिन्दन्ति शैलं मन्दानिला इव ।। ५.७९.१७

३४० चित्तचारण चार्वाक चतुर्दिक्कुक्षिभिक्षुक ।
व्यर्थं खेदमनास्थाय नेदं विहर हे जगत् ।। ५.८२.२६

३४१ अहं चेतनमित्येवमसत्या तव वासना ।
अत्यन्तभिन्नयोरैक्यं नास्ति चिन्मनसोः शठ ।। ५.८२.२७

३४२ जीवः सोऽस्म्यहमित्येषा व्यर्थाहंकारदुर्मतिः ।
अहंकारादयं सोऽस्मीत्येतां संरब्धतां त्यज ।
मिथ्यैव जाता दुःखाय न सत्यासत्यवर्जिता ।। ५.८२.२८/२९

३४३ एतावदेव ते रूपं साधो यदविचारणम् ।
विचारेणोपशान्तं त्वमालोकेन तमो यथा ।। ५.८३.३२/३३

३४४ नित्यं पूर्वमभूताय नास्तिरूपाय संप्रति ।
भविष्यते च नोदर्के स्वमनः स्वस्ति ते स्थितिः ।। ५.८३.४२

३४५ परिनिर्वामि शान्तोऽस्मि दिष्ट्यास्मि विगतज्वरः ।
स्वात्मन्येवावतिष्ठेऽहं तुर्यरूपपदे स्थितः ।। ५.८३.४३

३४६ चिदात्मा भगवान्सर्वं साक्षित्वेन करोत्यजः ।
हन्तेन्द्रियगणा यूयं किं निरर्थकमाकुलाः ।।

३४७ भीतः पान्थ इवाहिभ्यः पुक्कसेभ्य इव द्विजः ।
दूरे तिष्ठति चिन्मात्रमिन्द्रियेभ्यो ह्यनामयम् ।।

३४८ राग नीरागतां गच्छ द्वेष निर्द्वेषतां व्रज ।
भवद्भ्यां सुचिरं कालमिह प्रक्रीडितं मया ।। ५.८६.२९/३०

३४९ भोगा नमोऽस्तु युष्मभ्यं जन्मकोटिशतान्यहम् ।
भवद्भिर्लालितो लोके लालकैरिव बालकः ।। ५.८६.३०/३१

३५० इमामपि परां पुण्यां निर्वाणपदवीमहम् ।
येन विस्मारितस्तस्मै सुखायास्तु नमो नमः ।। ५.८६.३१/३२

३५१ त्वदुत्तप्तेन हे दुःख मयात्मान्विष्ट आदरात् ।
तस्मात्त्वदुपदिष्टोऽयं मम मार्गो नमोऽस्तु ते ।। ५.८६.३२/३३

३५२ कार्यमित्र मयाद्य त्वं त्यज्यसे चिरबान्धवः ।
अधिगम्यात्मविज्ञानं स्वस्य नाशः कृतस्त्वया ।।५.८६.३६/३७

३५३ एकाकिन्या विशुष्यन्त्या प्रशान्ते मयि दीनया ।
त्वया दुःखं न कर्तव्यं मातस्तृष्णे नमोऽस्तु ते ।।५.८६.३८/३९

३५४ क्षन्तव्याः काम भगवन् विपरीतापराधजाः ।
दोषा उपशमैकान्तं व्रजाम्यादिश मङ्गलम् ।। ५.८६ ३९/४०

३५५ एते भवन्तः सहजाः प्राक्तनाः सुहृदो मया ।
क्रमेणाद्योत्कृताः प्राणाः स्वस्ति वोऽस्तु व्रजाम्यहम् ।।५.८६.५०/५१

३५६ जीवन्मुक्तशरीराणां कथमात्मविदां वर ।
शक्तयो नेह दृश्यन्ते आकाशगमनादिकाः ।। ५.८९.९

३५७ अनात्मविदमुक्तोऽपि नभोविहरणादिकम् ।
द्रव्यमन्त्रक्रियाकालशक्त्याप्नोत्येव राघव ।। ५.८९.१२

३५८ नात्मज्ञस्यैष विषय आत्मज्ञो ह्यात्मदृक्स्वयम् ।
आत्मनात्मनि संतृप्तो नाविद्यामनुधावति ।। ५.८९.१३

३५९ आत्मवानिह सर्वस्मादतीतो विगतैषणः ।

आत्मन्येव हि संतुष्टो न करोति न चेहते ।। ५.८९.१७

३६० ये केचन जगद्भावास्तानविद्यामयान्विदुः ।
कथं तेषु किलात्मज्ञस्त्यक्ताविद्यो निमज्जति ।। ५.८९.१४

३६१ द्रव्यमन्त्रक्रियाकालशक्तयः साधुसिद्धिदाः ।
परमात्मपदप्राप्तौ नोपकुर्वन्ति काश्चन ।। ५.८९.३१

३६२ आत्मज्ञस्य तु पूर्णस्य नेच्छा संभवति क्वचित् ।
यस्येच्छा विद्यते काचित्स सिद्धिं साधयत्यलम् ।। ५.८९.३२

३६३ सर्वेच्छाजालसंशान्तावात्मलाभोदयो हि यः ।
स कथं सिद्धिवाञ्छायां मग्नचित्ते न लभ्यते ।। ५.८९.३३

३६४ ब्रह्मन्नतिचिरं कालं कथं जीवन्ति योगिनः ।
एतन्मे संशयं छिन्धि सर्वब्रह्मविदां वर ।।

३६५ प्राणानां स्पन्दनात्स्पन्दस्तच्छान्तौ ते दृषत्समाः ।
यतः स्थिता धारणायां तन्न नश्यन्ति योगिनः ।। ५.८९.५६

३६६ सबाह्याभ्यन्तरः स्पन्दश्चित्तजो वातजोऽथवा ।
न यस्य विद्यते तस्य दूरस्थौ विकृतिक्षयौ ।। ५.८९.५७

३६७ सबाह्याभ्यन्तरे शान्ते स्पन्दे पवनचेतसोः।
धातवः संस्थितिं देहे न त्यजन्ति कदाचन ।। ५.८९.५८

३६८ ये हि विज्ञातविषया वीतरागा महाधियः ।
विच्छिन्नग्रन्थयः सर्वे ते स्वतन्त्रास्तनौ स्थिताः ।। ५.८९.६३

३६९ विवेकाभ्युदयाच्चित्तस्वरूपेऽन्तर्हिते मुनेः ।
मैत्र्यादयो गुणाः कुत्र जायन्ते योगिनां वद ।। ५.९०.२

३७० द्विविधश्चित्तनाशोऽस्ति सरूपोऽरूप एव च ।
जीवन्मुक्तौ स्वरूपः स्यादरूपो देहमुक्तिजः ।। ५.९०.४

३७१ चित्तसत्तेह दुःखाय चित्तनाशः सुखाय तु ।
चित्तसत्तां क्षयं नीत्वा चित्तनाशमुपानयेत् ।। ५.९०.५

३७२ प्राकृतं गुणसंभारं ममेति बहु मन्यते ।
यत्तु चित्तमतत्त्वज्ञं दुःखितं जीव उच्यते ।। ५.९०.७

३७३ सुखदुःखाद्यवष्टब्धमस्मीत्येव विनिश्चलम् ।
विद्यमानं मनो विद्धि संसारद्रुमदोहदम् ।। ५.९०.९

३७४ चेतसः कथिता सत्ता मया रघुकुलोद्वह ।
तस्य नाशमिदानीं त्वं शृणु प्रश्नविदां वर ।। ५.९०.११

३७५ सुखदुःखदशा धीरं साम्यान्न प्रोद्धरन्ति यम् ।
निःश्वासा इव शैलेन्द्रं चित्तं तस्य मृतं विदुः ।। ५.९०.१२

३७६ आपत्कार्पण्यमुत्साहो मदो मान्द्यं महोत्सवः ।
यं नयन्ति न वैरूप्यं तस्य नष्टं मनो विदुः ।। ५.९०.१४

३७७ मनस्तां मूढतां विद्धि यदा नश्यति राघव ।
चित्तनाशाभिधानं हि तदा सत्त्वमुदेत्यलम् ।। ५.९०.१६

३७८ मैत्र्यादिभिर्गुणैर्युक्तं भवत्युत्तमवासनम् ।
भूयोजन्मविनिर्मुक्तं जीवन्मुक्तस्य तन्मनः ।। ५.९०.१८

३७९ सरूपोऽसौ मनोनाशो जीवन्मुक्तस्य तत्र हि ।
वसन्त इव मञ्जर्यो भ्रान्तिमैत्र्यादयो गुणाः ।। ५.९०.२०/२२

३८० अरूपस्तु मनोनाशो यो मयोक्तो रघूद्वह ।
विदेहमुक्त एवासौ विद्यते निष्कलात्मकः ।। ५.९०.२३

३८१ समग्राग्र्यगुणाधारमपि सत्त्वं प्रलीयते ।
विदेहमुक्ते विमले पदे परमपावने ।। ५.९०.२४

३८२ भावाभावदशाकोशं दुःखरत्नसमुद्गकम् ।
बीजमस्य शरीरस्य चित्तमाशावशानुगम् ।। ५.९१.१०

३८३ चित्तादिदमुदेत्युच्चैः सदसच्चाङ्गजालकम् ।
यथा चैतत्स्वयं स्वप्नसंभ्रमेष्वनुभूयते ।। ५.९१.११

३८४ द्वे बीजे चित्तवृक्षस्य वृत्तिव्रततिधारिणः।
एकं प्राणपरिस्पन्दो द्वितीयं दृढवासना ।। ५.९१.१४

३८५ यदा प्रस्पन्दते प्राणो नाडीसंस्पर्शनोद्यतः ।
तदा संवेदनमयं चित्तमाशु प्रजायते ।। ५.९१.१५

३८६ सती सर्वगता संवित्प्राणस्पन्देन बोध्यते ।
संवित्संरोधनं श्रेयः परमं विद्धि राघव ।। ५.९१.२०/२१

३८७ संवित्समुदितैवाशु याति संवेद्यमादरात् ।
संवेदनादनन्तानि ततो दुःखानि चेतसः ।। ५.९१.२२

३८८ सुप्ता पुनरबोधाय संवित्संतिष्ठते यदा ।

लब्धं भवति लब्धव्यं तदा तदमलं पदम् ।। ५.९१.२३

३८९ तस्मात्प्राणपरिस्पंन्दैर्वासनाचोदनैस्तथा ।
नोचेत्संविदमुच्छूनां करोषि तदजो भवान् ।। ५.९१.२४

३९० संविदुच्छूनतां विद्धि चित्तं तेनेदमाततम् ।
अनर्थजालमालूनविशीर्णजनजीवकम् ।। ५.९१.२५

३९१ योगिनश्चित्तशान्त्यर्थं कुर्वन्ति प्राणरोधनम् ।
प्राणयामैस्तथा ध्यानैः प्रयोगैर्युक्तिकल्पितैः ।। ५.९१.२६

३९२ चित्तोपशान्तिफलदं परमं साम्यकारणम् ।
सुभगं संविदः स्वास्थ्यं प्राणसंरोधनं विदुः ।। ५.९१.२७

३९३ ज्ञानवद्भिः प्रकटितामनुभूतां च राघव ।
चित्तस्योत्पत्तिमपरां वासनाजनितां शृणु ।। ५.९१.२८

३९४ दृढभावनया त्यक्तपूर्वापरविचारणम् ।
यदादानं पदार्थस्य वासना सा प्रकीर्तिता ।। ५.९१.२९

३९५ भावितं तीव्रसंवेगादात्मना यत्तदेव सः ।
भवत्याशु महाबाहो विगतेतरसंस्मृतिः ।। ५.९१.३०

३९६ तादृग्रूपो हि पुरुषो वासनाविवशीकृतः ।
प्रपश्यति यदेवैतत्सद्वस्त्विति विमुह्यति ।। ५.९१.३१

३९७ वासनावेगवैवश्यात्स्वरूपं प्रजहाति तत् ।
भ्रान्तं पश्यति दुर्दृष्टिः सर्वं मदवशादिव ।। ५.९१.३२

३९८ असम्यग्दर्शनं यद्यदनात्मन्यात्मभावने ।
यदवस्तुनि वस्तुत्वं तच्चित्तं विद्धि राघव ।। ५.९१.३४

३९९ दृढाभ्यासं पदार्थैकभावनादतिचञ्चलम् ।
चित्तं संजायते जन्मजरामरणकारणम् ।। ५.९१.३५

४०० यदा न भाव्यते किंचिद्धेयोपादेयरूपि यत् ।
स्थीयते सकलं त्यक्त्वा तदा चित्तं न जायते ।। ५.९१.३६

४०१ अवासनत्वात्सततं यदा न मनुते मनः ।
अमनस्ता तदोदेति परमोपशमप्रदा ।। ५.९१.३७

४०२ यदा न भाव्यते भावः क्वचिज्जगति वस्तुनि ।
तदा हृदम्बरे शून्ये कथं चित्तं प्रजायते ।। ५.९१.३९

४०३ एतावन्मात्रकं मन्ये रूपं चित्तस्य राघव ।
यद्भावनं वस्तुनोऽन्तर्वस्तुत्वेन रसेन च ।। ५.९१.४०

४०४ न किंचित्कलनायोग्यं दृश्यं भावयतः स्वतः ।
आकाशकोशस्वच्छस्य कुतश्चित्तोदयो भवेत् ।। ५.९१.४१

४०५ यदभावनमास्थाय यदभावस्य भावनम् ।
यद्यथावस्तुदर्शित्वं तदचित्तत्वमुच्यते ।। ५.९१.४२

४०६ सर्वमन्तः परित्यज्य शीतलाशयवर्ति यत् ।
वृत्तिस्थमपि तच्चित्तमसद्रूपमुदाहृतम् ।। ५.९१.४३

४०७ घना न वासना यस्य पुनर्जननकारिणी ।
जीवन्मुक्तः स तत्त्वस्थश्चक्रभ्रमवदास्थितः ।। ५.९१.४५

४०८ भ्रष्टबीजोपमा येषां पुनर्जननवर्जिता ।
वासना रसनिर्हीना जीवन्मुक्ता हि ते स्मृताः ।। ५.९१.४६

४०९ सत्तवरूपपरिप्राप्तचित्तास्ते ज्ञानपारगाः ।
अचित्ता इति कथ्यन्ते देहान्ते व्योमरूपिणः ।। ५.९१.४७

४१० द्वे बीजे राम चित्तस्य प्रणस्पन्दनवासने ।
एकस्मिंश्च तयोः क्षीणे क्षिप्रं द्वे अपि नश्यतः ।। ५.९१.४८

४११ वासनावशतः प्राणस्पन्दस्तेन च वासना ।
जायते चित्तबीजस्य तेन बीजाङ्कुरक्रमः ।। ५.९१.५३/५४

४१२ वासनाप्राणपवनस्पन्दयोरनयोर्द्वयोः ।
संवेद्यं बीजमित्युक्तं स्फुरतस्तौ यतस्ततः ।। ५.९१.६३/६४

४१३ संवेद्यसंपरित्यागात्प्राणस्पन्दनवासने ।
समूलं नश्यतः क्षिप्रं मूलच्छेदादिव द्रुमः ।। ५.९१.६५/६६

४१४ संविदं विद्धि संवेद्यं बीजं धीर तया विना ।
न संभवति संवेद्यं तैलहीनस्तिलो यथा ।। ५.९१.६६/६७

४१५ न बहिर्नान्तरे किंचित्संवेद्यं विद्यते पृथक् ।
संवित्स्फुरन्ती संकल्पात्संवेद्यं पश्यति स्वतः ।। ५.९१.६७/६८

४१६ स्वप्ने यथात्ममरणं तथा देशान्तरस्थितिः ।
स्वचमत्कारयोगेन संवेद्यं संविदस्तथा ।। ५.९१.६८/६९

४१७ पूर्वदृष्टमदृष्टं वा यदस्याः प्रतिभासते ।

संविदस्तत्प्रयत्नेन मार्जनीयं विजानता ।। ५.९१.७४/७५
४१८ तदमार्जनमात्रं हि महासंसारसंगतम् ।
तत्प्रमार्जनमात्रं तु मोक्ष इत्यनुभूयते ।। ५.९१.७५/७६
४१९ संवेदनमनन्ताय दुःखाय जननात्मने ।
असंवित्तिरजाड्यस्था सुखायाजननात्मने ।। ५.९१.७६/७७
४२० अजडो गलितानन्दस्त्यक्तसंवेदनो भव ।
असंवेद्यप्रबुद्धात्मा यस्तु स त्वं रघूद्वह ।। ५.९१.७७
४२१ असंवित्तिरजाड्यस्था कीदृशी भवति प्रभो ।
असंवित्तौ च जाड्यं तत्कथं वा विनिवार्यते ।। ५.९१.७८
४२२ यः सर्वत्रानवस्थास्थो विश्रान्तास्थो न कुत्रचित् ।
जीवो न विन्दते किंचिदसंविदजडो हि सः ।। ५.९१.७९
४२३ संविद्वस्तुदशालम्बः स यस्येह न विद्यते ।
सोऽसंविदजडः प्रोक्तः कुर्वन्कार्यशतान्यपि ।। ५.९१.८०
४२४ संवेद्येन हृदाकाशं मनागपि न लिप्यते ।
यस्यासावजडोऽसंविज्जीवन्मुक्तः स उच्यते ।। ५.९१.८१
४२५ यदा न भाव्यते किंचिन्निर्वासनतयात्मनि ।
बालमूकादिविज्ञानमिव च स्थीयते स्थिरम् ।। ५.९१.८२
४२६ तदा जाड्यविनिर्मुक्तमसंवेदनमाततम् ।
आश्रितं भवति प्राज्ञ यस्माद्भूयो न लिप्यते ।। ५.९१.८३
४२७ समस्तवासनां त्यक्त्वा निर्विकल्पसमाधितः ।
नीलत्वमिव खे स्फारमानन्दित्वं प्रवर्तते ।। ५.९१.८४
४२८ योगिनस्तत्र लीनस्य निःसंवेदनसंविदः ।
तन्मयत्वादनाद्यन्ते तदप्यन्तर्विलीयते ।। ५.९१.८५
४२९ गच्छंस्तिष्ठन्स्पृशञ्जिघ्रन्नपि तेन स उच्यते ।
अजडो गलितानन्दस्त्यक्तसंवेदनः सुखी ।। ५.९१.८६
४३० एतां दृष्टिमवष्टभ्य कष्टया यत्नचेष्टया ।
तरेद्दुःखाम्बुधेः पारमपारगुणसागरम् ।। ५.९१.८७
४३१ अथास्यां संविदो राम सन्मात्रं बीजमुच्यते ।
सन्मात्राद्यदुदेत्येषा प्रकाश्यमिव तेजसः ।। ५.९१.९८

४३२ द्वे रूपे तत्र सत्ताया एकं नानाकृति स्थितम् ।
द्वितीयमेकरूपं तु विभागोऽयं तयोः शृणु ।। ५.९१.९९
४३३ घटता पटता तत्ता त्वत्ता मत्तेति कथ्यते ।
सत्तारूपं विभागेन यत्तन्नानाकृति स्मृतम् ।। ५.९१.१००
४३४ विशेषं संपरित्यज्य सन्मात्रं यदलेपकम् ।
एकरूपं महारूपं सत्तायास्तत्पदं विदुः ।। ५.९१.१०२
४३५ कालसत्ता कलासत्ता वस्तुसत्तेयमित्यपि ।
विभागकलनां त्यक्त्वा सन्मात्रैकपरो भव ।। ५.९१.१०५
४३६ कालसत्ता स्वसत्ता च प्रोन्मुक्तकलना सती ।
यद्यप्युत्तमसद्रूपा तथाप्येषा न वास्तवी ।। ५.९१.१०६
४३७ विभागकलना यत्र विभिन्नपददायिनी ।
नानात्वकारणं दृष्ट्वा तत्कथं पावनं भवेत् ।। ५.९१.१०७
४३८ सत्तासामान्यमेवैकं भावयन्केवलं विभुम् ।
परिपूर्णपरानन्दी तिष्ठापूरितदिग्भरः।। ५.९१.१०८
४३९ सत्तासामान्यमात्रस्य या कोटिः कोविदेश्वर ।
सैवास्य बीजतां याता तत एतत्प्रवर्तते ।। ५.९१.१०९
४४० सत्तासामान्यपर्यन्ते यत्तत्कलनयोज्झितम् ।
पदमाद्यमनाद्यन्तं तस्य बीजं न विद्यते ।। ५.९१.११०
४४१ तत्र सत्ता लयं याति निर्विकारं च तिष्ठति ।
भूयो नावर्तते दुःखं तत्र लब्धपदः पुनः ।। ५.९१.१११
४४२ तद्धेतुः सर्वहेतूनां तस्य हेतुर्न विद्यते ।
स सारः सर्वसाराणां तस्मात्सारो न विद्यते ।। ५.९१.११२
४४३ तस्मिंश्चिद्दर्पणे स्फारे समस्ता वस्तुदृष्टयः ।
इमास्ताः प्रतिबिम्बन्ति सरसीव तटद्रुमाः ।। ५.९१.११३
४४४ तदमलमजरं तदात्मतत्त्वं
तदवगतावुपशान्तिमेति चेतः ।
अवगतविततैकतत्स्वरूपो
भवभयमुक्तपदोऽसि तच्चिराय ।। ५.९१.१२२
४४५ एतानि तानि प्रोक्तानि त्वया बीजानि मानद ।

कतमस्य प्रयोगेण शीघ्रमासाद्यते पदम् ।। ५.९२.१
४४६ एतेषां दुःखबीजानां प्रोक्तं यद्यन्मयोत्तरम् ।
तस्य तस्य प्रयोगेण शीघ्रमासाद्यते पदम् ।। ५.९२.२
४४७ सत्तासामान्यकोटिस्थे द्रागित्येव पदे यदि ।
पौरुषेण प्रयत्नेन बलात्संत्यज्य वासनाः ।। ५.९२.३
४४८ स्थितिं बध्नासि तत्त्वज्ञ क्षणमप्यक्षयात्मिकाम् ।
क्षणेऽस्मिन्नेव तत्साधुपदमासादयस्यलम् ।। ५.९२.४
४४९ सत्तासामान्यरूपे वा करोषि स्थितिमङ्ग चेत् ।
तत्किंचिदधिकेनेह यत्नेनाप्नोषि तत्पदम् ।। ५.९२.५
४५० संवित्तत्वे कृतध्यानो यदि तिष्ठसि राघव ।
तद्यत्नेनाधिकेनोच्चैरासादयसि तत्पदम् ।। ५.९२.६
४५१ संवेद्ये केवले ध्यानं न कार्यं रघुनन्दन ।
संवेद्ये वासनात्यागः सुमेरून्मूलनादपि ।। ५.९२.७/१०
४५२ तत्त्वज्ञानं मनोनाशो वासनाक्षय एव च ।
मिथः कारणतां गत्वा दुःसाध्यानि स्थितान्यतः ।। ५.९२.१४
४५३ तस्माद्राघव यत्नेन पौरुषेण विवेकतः ।
भोगेच्छां दूरतः कृत्वा त्रयमेतत्समाश्रयेत् ।। ५.९२.१५
४५४ त्रय एते समं यावन्न स्वभ्यस्ता मुहुर्मुहुः ।
तावन्न तत्त्वसंप्राप्तिर्भवत्यपि समाशतैः ।। ५.९२.१६
४५५ वासनाक्षयविज्ञानमनोनाशा महामते ।
समकालं समभ्यस्ता भवन्ति फलदा मुनेः ।। ५.९२.१७
४५६ अध्यात्मविद्याधिगमः साधुसंगम एव च ।
वासनासंपरित्यागः प्राणस्पन्दनिरोधनम् ।। ५.९२ ३५/३६
४५७ एतास्तु युक्तयः पुष्टाः सन्ति चित्तजये किल ।
आभिस्तज्जीयते क्षिप्रं धाराभिरिव भूरजः ।। ५.९२.३६/३७
४५८ मनागपि विचारेण चेतसः स्वस्य निग्रहः ।
मनागपि कृतो येन तेनाप्तं जन्मनः फलम् ।। ५.९३.१
४५९ विचारकणिका यैषा हृदि स्फुरति पेलवा ।
एषैवाभ्यासयोगेन प्रयाति शतशाखताम् ।। ५.९३.२

४६० किमिदं स्याज्जगत्किं स्यादहमित्यनिशं शनैः ।
विचारयाध्यात्मदृशा स्वयं वा सज्जनैः सह ।। ५.९३.१६
४६१ विचारोऽध्यात्मविद्यानां ज्ञानमङ्ग विदुर्बुधाः ।
ज्ञेयं तस्यान्तरेवास्ति माधुर्यं पयसो यथा ।। ५.९३.२१
४६२ सङ्गः कारणमर्थानां सङ्गः संसारकारणम् ।
सङ्गः कारणमाशानां सङ्गः कारणमापदाम् ।। ५.९३.८१
४६३ सङ्गत्यागं विदुर्मोक्षं सङ्गत्यागादजन्मता ।
सङ्गं त्यज त्वं भावानां जीवन्मुक्तो भवानघ ।। ५.९३.८२
४६४ सङ्गः किमुच्यते ब्रूहि समासेन मम प्रभो ।। ५.९३.८३
४६५ भावाभावपदार्थानां हर्षमर्षविकारदा ।
मलिना वासना यैषा सा सङ्ग इति कथ्यते ।। ५.९३.८४
४६६ जीवन्मुक्तशरीराणामपुनर्जन्मकारिणी ।
मुक्ता हर्षविषादाभ्यां शुद्धा भवति वासना ।। ५.९३.८५
४६७ अजीवन्मुक्तरूपाणां दीनानां मूढचेतसाम् ।
कथ्यते सङ्गशब्देन वासना भवकारिणी ।। ५.९३.८७
४६८ हर्षामर्षविषादानां यदि गच्छसि वश्यताम् ।
ततो हर्षविषादाभ्यां बन्धनी वासना भवेत् ।।
४६९ मुक्तो हर्षविषादाभ्यां यदि गच्छसि नान्यताम् ।
वीतरागभयक्रोधस्तदसङ्गोऽसि राघव ।। ५.९३.९०
४७० दुःखैर्न ग्लानिमायासि यदि हृष्यसि नो सुखैः ।
आशावैवश्यमुत्सृज्य तदसङ्गोऽसि राघव ।। ५.९३.९१
४७१ संपद्विपदि चैवात्मा यदि ते लक्ष्यते समः ।
यथाप्राप्तानुवर्ती च तदसङ्गोऽसि राघव ।।
४७२ सदा समस्तेऽपि हि वस्तुजाते
समाशयो ह्यन्तरदीनसत्त्वः ।
यदेव किंचित्प्रकृतं तदेव
कुर्वन्नसङ्गः सुखमास्व राम ।। ५.९३.९६/९७
४७३ दिक्कालाद्यनवच्छिन्नमदृष्टोभयकोटिकम् ।
चिन्मात्रमक्षयं शान्तमेकं ब्रह्मास्मि नेतरत् ।। ६पू.२.२३

४७४ इति मत्वाहमित्यन्तर्मुक्तामुक्तवपुर्महान् ।
एकरूपः प्रशान्तात्मा मौनी स्वात्मसुखो भव ।। ६पू.२.२५
४७५ यावदज्ञानकलना यावदब्रह्मभावना ।
यावदास्था जगज्जाले तावच्चित्तादिकल्पना ।। ६पू.२.३०
४७६ नास्ति चित्तं न चाविद्या न मनो नास्ति जीवकः ।
एताश्च कलना राम कृता ब्रह्मण एव ताः ।
ब्रह्मैवैकमनाद्यन्तमब्धिवत्प्रतिजृम्भते ।। ६पू.२.२६/२७
४७७ देहे यावदहंभावो दृश्येऽस्मिन्यावदात्मता ।
यावन्ममेदमित्यास्था तावच्चित्तादिविभ्रमः ।। ६पू.२.३१
४७८ अन्तर्मुखतया सर्वं चिद्वह्नौ त्रिजगत्तृणम् ।
जुह्वतोऽन्तर्निवर्तन्ते मुनेश्चित्तादिविभ्रमाः ।। ६पू.२.४६
४७९ चिदात्मास्मि निरंशोऽस्मि पारावारविवर्जितः ।
रूपं स्मर निजं स्फारं माऽस्मृत्या संमितो भव ।। ६पू.२.५६
४८० यत्रास्ति वासनाबीजं तत्सुषुप्तं न सिद्धये ।
निर्बीजा वासना यत्र तत्तुर्यं सिद्धिदं स्मृतम् ।। ६पू.१०.२०
४८१ वासनायास्तथा वह्नेर्ऋणव्याधिद्विषामपि ।
स्नेहवैरिविषाणां च शेषः स्वल्पोऽपि बाधते ।। ६पू.११.२१
४८२ यदिदं किंचिदाभोगि जगज्जालं प्रदृश्यते ।
तत्सर्वममलं ब्रह्म बृंहदेतद्व्यवस्थितम् ।। ६पू.११.१६
४८३ ब्रह्म चिद्ब्रह्म भुवनं ब्रह्म भूतपरम्परा ।
ब्रह्माहं ब्रह्म मच्छत्रुर्ब्रह्म मन्मित्रबान्धवाः ।। ६पू.११.१७
४८४ अज्ञस्य दुःखौघमयं ज्ञस्यानन्दमयं जगत् ।
अन्धं भुवनमन्धस्य प्रकाशं तु सुचक्षुषः ।। ६पू.११.३२/३३
४८५ सर्वमेव हि ब्रह्मेति भाविते ब्रह्म वै पुमान् ।
पीतेऽमृतेऽमृतमयः को नाम न भवेत्किल ।।
४८६ आभासमात्रममलं सर्वभूतावबोधकम् ।
सर्वत्रावस्थितं शान्तं चिद्ब्रह्मेत्यनुभूयते ।। ६पू.११.६८
४८७ ब्रह्मन्नियतिरेषा हि दुर्लङ्घ्या पारमेश्वरी ।
मयेदृशेन वै भाव्यं भाव्यमन्यैश्च तादृशैः ।। ६पू.२१.२३

४८८ न शक्यते चालयितुमवश्यं भवितव्यता ।
यद्यथा तत्तथैतद्धि स्वभावस्यैष निश्चयः ।। ६पू.२१.२४
४८९ आज्ञाचरणमेवाहुर्मुख्यमाराधनं सताम् ।। ६पू.२३.४
४९० सम्यग्ज्ञानविलासेन वासनाविलयोदये ।
जीवन्मुक्तपदे ब्रह्मन्नूनं विश्रान्तवानहम् ।। ६पू.१३.१
४९१ आभासमात्रमेवेदमित्थं संप्रति भासते ।
अयं नामाहमित्यन्तरसदेव शरीरकम् ।। ६पू.२८.१३
४९२ मांसास्थिमयनिर्माणदेहोऽहमिति विभ्रमम् ।
त्यज संकल्पनिर्माणदेहाः सन्ति सहस्रशः ।। ६पू.२८.१९/२०
४९३ सुखतल्पगतो येन स्वप्नदेहेन दिक्तटान् ।
परिभ्रमसि हे राम स देहस्ते क्व संस्थितः ।।६पू.२८.२०/२१
४९४ जागरायां मनोराज्ये येन स्वर्गपुरान्तरम् ।
परिभ्रमसि मेरुं वा स देहस्ते क्व संस्थितः ।।६पू.२८.२१/२२
४९५ दीर्घस्वप्नमिमं विद्धि दीर्घं वा चित्तविभ्रमम् ।
दीर्घं वापि मनोराज्यं संसारं रघुनन्दन ।। ६पू.२८.२८/२९
४९६ आभासमात्रमेवेदं न सन्नासज्जगत्त्रयम् ।
इत्यन्यकलनात्यागं सम्यगालोकनं विदुः ।। ६पू.२८. ४७/४८
४९७ अवश्यमेव हि मया मर्तव्यमिति निश्चयः ।
इत्यात्ममरणप्राप्तौ किं मुधा परितप्यते ।। ६पू.२८.५४/५५
४९८ अवश्यमेव जातेन किंचित्सुविभवादिकम् ।
प्राप्तव्यं पुरुषेणेति लाभेष्वर्थेषु को मदः ।। ६पू.२८.५५/५६
४९९ प्रविभागं परित्यज्य पदार्थपटलव्रजे ।
आभासमात्रे सामान्यमिदमालोकयानघ ।। ६पू.२८.६७/६८
५०० आभासमात्रमखिलं वित्तामर्शकलङ्कितम् ।
ततस्तदपि संत्यज्य निराभासो भवोत्तम ।। ६पू.२८.६८/६९
५०१ परं पौरुषमाश्रित्य बलं प्रज्ञां च युक्तितः ।
नाभिं संसारचक्रस्य चित्तमेव निरोधयेत् ।। ६पू.२९.७/८
५०२ प्रज्ञासौजन्ययुक्तेन शास्त्रसंवलितेन च ।
पौरुषेण न यत्प्राप्तं न तत्क्वचन लभ्यते ।। ६पू.२९.८/९

५०३ भयप्रदमकल्याणं धैर्यसर्वस्वहारिणम् ।
मनःपिशाचमुत्सृज्य योऽसि सोऽसि स्थिरो भव ।। ६पू.२९.६७
५०४ चित्तयक्षदृढाक्रान्तं न शास्त्राणि न बान्धवाः ।
शक्नुवन्ति परित्रातुं गुरवो न च मानवम् ।। ६पू.२९.६८
५०५ संशान्तचित्तवेतालं गुरुशास्त्रार्थबान्धवाः ।
शक्नुवन्ति समुद्धर्तुं स्वल्पपङ्कान्मृगं यथा ।। ६पू.२९.६९
५०६ अत्रेमामपरां दृष्टिं महामोहविनाशिनीम् ।
शृणु या कथिता पूर्वं मम कैलासकन्दरे ।
संसारदुःखशान्त्यर्थं देवेनार्धेन्दुमौलिना ।। ६पू.२९.८५/८६
५०७ ब्रूहि प्रसन्नया बुद्ध्या त्यक्तोद्वेगमनामयम् ।
सर्वपापक्षयकरं सर्वकल्याणवर्धनम् ।। ६पू.२९.११६
५०८ देवार्चनविधानं तत्कीदृशं भवति प्रभो ।
शृणु ब्रह्मविदां श्रेष्ठ देवार्चनमनुत्तमम् ।। ६पू.२९.११७
५०९ न देवः पुण्डरीकाक्षो न च देवस्त्रिलोचनः ।
न देवो देहरूपो हि न देवश्चित्तरूपकः ।
अकृत्रिममनाद्यन्तं देवनं देव उच्यते ।। ६पू.२९.११८/१२०
५१० आकारादिपरिच्छिन्ने मिते वस्तुनि तत्कुतः ।
अकृत्रिममनाद्यन्तं देवनं चिच्छिवं विदुः ।। ६पू.२९.१२२
५११ देवः कः स्यादिति त्वेतत्प्रथमं तावदुच्यते।
तदेव देवशब्देन कथ्यते तत्प्रपूजयेत् ।। ६पू.२९.१२३
५१२ अज्ञातशिवतत्त्वानामाकाराद्यर्चनं कृतम् ।
योजनाध्वन्यशक्तस्य क्रोशाध्वा परिकथ्यते ।। ६पू.२९.१२४
५१३ चिद्व्योमैव किलास्तीह पारावारविवर्जितम् ।
सर्वत्रासंभवच्चेत्यं कल्पान्तेषु च शिष्यते ।। ६पू.२९.१३४
५१४ बोधः साम्यं शमश्चेति पुष्पाण्यग्र्याणि तस्य तैः ।
शिवं चिन्मात्रममलं पूज्यं पूजाविदो विदुः ।। ६पू.२९.१२७
५१५ शमबोधादिभिः पुष्पैर्देव आत्मा यदर्च्यते ।
तत्तु देवार्चनं विद्धि नाकारार्चनमर्चनम् ।। ६पू.२९.१२८
५१६ अकृत्रिममनाद्यन्तमद्वितीयमखण्डितम् ।

अबहिःसाधनासाध्यं सुखं तस्मादवाप्यते ।। ६पू.३०.३
५१७ यत्किंचिदपि संकल्प्य नरो दुःखे निमज्जति ।
न किंचिदपि संकल्प्य सुखमव्ययमश्नुते ।। ६पू.३३.३५
५१८ स्वविवेकानिलैः कृत्वा संकल्पजलदक्षयम् ।
परां निर्मलतामेहि शरदीव नभोन्तरम् ।। ६पू.३३.३७
५१९ एष देवः स परमः पूज्य एष सदासताम् ।
पूजनं ध्यानमेवान्तर्नान्यदस्त्यस्य पूजनम् ।। ६पू.३८.१/६
५२० तस्मात् त्रिभुवनाधारं नित्यं ध्यानेन पूजयेत् ।
चिद्रूपं सूर्यलक्षाभं समस्ताभासभासनम् ।। ६पू.३८.७
५२१ स्वसंविदात्मा देवोयं नोपहारेण पूज्यते ।
नित्यमक्लेशलभ्येन शीतलेनाविनाशिना ।। ६पू.३८.२२/२४
५२२ एतदेव परं ध्यानं पूजैषैव परा स्मृता ।
यदनारातमन्तःस्थशुद्धचिन्मात्रवेदनम् ।। ६पू.३८.२५
५२३ बाह्यसंपूजनं प्रोक्तमेतदुत्तममात्मनः ।
इदानीं संप्रवक्ष्येऽहमन्तःपूजनमात्मनः ।। ६पू.३८.३६/३९.१
५२४ एवं देवार्चनं नित्यं ज्ञः कुर्वन् मुनिनायक ।
यत्रास्यदादयो भृत्यास्तत्प्रयाति परं पदम् ।। ६पू.४१.२६
५२५ यथा प्राप्तिक्षणे वस्तु प्रथमं तुष्टये तथा ।
न प्राप्त्येकक्षणादूर्ध्वमिति को नानुभूतवान् ।। ६पू.४४.२
५२६ वाञ्छाकाले यथा वस्तु तुष्टये नान्यदा तदा ।
तस्मात्क्षणसुखे सक्तिं बालो बध्नाति नेतरः ।। ६पू.४४.३
५२७ वाञ्छाक्षणे तु या तुष्टिस्तत्र वाञ्छैव कारणम् ।
तुष्टिस्त्वतुष्टिपर्यन्ता तस्माद्वाञ्छां परित्यज ।। ६पू.४४.४
५२८ आशा यातु निराशत्वमभावं यातु भावना ।
अमनस्त्वं मनो यातु तवासङ्गेन जीवतः ।। ६पू.४४.१०
५२९ चित्तोन्मेषनिमेषाभ्यां संसारप्रलयोदयौ ।
वासनाप्राणसंरोधादनिमेषं मनः कुरु ।। ६पू.४४.१६
५३० असंवित्स्पन्दमात्रेण याति चित्तमचित्तताम् ।
प्राणानां वा निरोधेन तदेव परमं पदम् ।। ६पू.४४.२४

५३१ दृश्यदर्शनसंबन्धे यत्सुखं पारमार्थिकम् ।
तदन्तैकान्तसंवित्त्या ब्रह्मदृष्ट्या मनःक्षयः ।। ६पू.४४.२५
५३२ यत्र नाभ्युदितं चित्तं तद्वै सुखमनुत्तमम् ।
क्षयातिशयनिर्मुक्तं नोदेति न च शाम्यति ।। ६पू.४४.२६/२७
५३३ ज्ञस्य चित्तं न चित्ताख्यं ज्ञचित्तं सत्यमुच्यते ।
नानार्थान्यत्वभाक्चित्तं बोधात्ताम्रं सुवर्णवत् ।। ६पू.४४.३०
५३४ ब्रह्मैव भूरिभुवनभ्रमविभ्रमोच्चै-
रित्थं स्थितं सममनेकतयैकमेव ।
सर्वात्मकं भवति नेतरदङ्ग किंचि-
च्चित्तादिकं च न हृदीव हि संनिवेशः ।। ६पू.४४.३४
५३५ सर्वसंकल्पसंशान्तौ प्रशान्तघनवासनम् ।
न किंचिद्भावनाकारं तद्ब्रह्म परमं विदुः ।। ६पू.५३.२२
५३६ अपि स्फुटति विन्ध्याद्रौ वाति वा प्रलयानिले ।
गुरुशास्त्रानुगो मार्गः परित्याज्यो न धीमता ।। ६पू.५५.३३
५३७ सर्वमस्ति चितः कोशे यद्यथालोकयत्यसौ ।
चित्तथा तदवाप्नोति सर्वात्मत्वादसंशयम् ।। ६पू.६४.१३/१४
५३८ यत्स्वप्ने दृश्यते यच्च संकल्पैरवलोक्यते ।
तत्तथा विद्यते तत्र सर्वकालं तदात्मकम् ।। ६पू.६४.११
५३९ संकल्पस्वप्नगं वस्तु यया च दशयाप्यते ।
परमाभ्यासयोगाभ्यां विना त्वेतन्न लभ्यते ।। ६पू.६४.१४/१५
५४० येषां तु योगविज्ञानदृष्टयः फलिताः स्थिताः ।
सर्वं सर्वत्र पश्यन्ति त एते शङ्करादयः ।। ६पू.६४.१५/१६
५४१ सर्वं ह्यभिमतं कार्यमेकनिष्ठस्य सिद्ध्यति ।
दक्षिणां ककुभं पश्यन्कः प्राप्नोत्युत्तरां दिशम् ।। ६पू.६४.१७/१८
५४२ संकल्पार्थपरैरेव संकल्पार्थोऽवगम्यते ।
अग्रस्थार्थपरैरेव अग्रस्थार्थोऽवगम्यते ।। ६पू.६४.१८/१९
५४३ अग्रस्थे बुद्धिसंस्थे यः संकल्पं प्राप्तुमिच्छिति ।
तदासावेकनिष्ठत्वाभावात्तन्नाशयेत् द्वयम् ।। ६पू.६४.१९/२०
५४४ अभावितायां शुष्कायां क्रियायां बद्धनिश्चयः ।

हठाज्जितेन्द्रियग्रामो मुनिः स्यात्काष्ठतापसः ।। ६पू.६८.४
५४५ यथा भूतमिदं बुद्ध्वा भावितात्मात्मनि स्थितः ।
लोकोपमोऽपि तृप्तोऽन्तर्यः स मुक्तो मुनिः स्मृतः ।।६पू.६८.५
५४६ एतयोर्योऽभवद्भावः शान्तयोर्मुनिनाथयो : ।
चित्तनिश्चयरूपात्मा मौनशब्देन कथ्यते ।। ६पू.६८.६
५४७ वाङ्मौनं वचसां रोधो बलादिन्द्रियनिग्रहः ।
अक्षमौनं परित्यागश्चेष्टानां काष्ठसंज्ञकम् ।। ६पू.६८.८
५४८ प्रस्फुरच्चित्तकलनमेतन्मौनत्रयं स्थितम् ।
एतेषां हठमौनानां विषयः काष्ठतापसः ।। ६पू.६८.१३
५४९ अविभागमनायासं यदनाद्यन्तमास्थितम् ।
ध्यायतोऽध्यायतश्चैव सौषुप्तं मौनमुच्यते ।। ६पू.६८.१८
५५० यथाभूतमिदं बुद्ध्वा जगन्नानात्वविभ्रमम् ।
यदास्थितमसंदेहं सौषुप्तं मौनमुच्यते ।। ६पू.६८.१९
५५१ अनेकसंविद्रूपात्म शिवमेवेदमाततम् ।
इत्यास्थितमनन्तं यत्सौषुप्तं मौनमुच्यते ।। ६पू.६८.२०
५५२ आकाशं नैव चाकाशं सर्वमस्ति च नास्ति च ।
इति स्थितं समं शान्तं यत्तन्मौनं सुषुप्तवत् ।। ६पू.६८.२१
५५३ सुषुप्तमौनं योगीशैर्द्विविधैः प्राप्यते खलु ।
सांख्ययोगिन एके स्युरपरे योगयोगिनः ।।
५५४ सम्यग्ज्ञानावबोधेन सुसिद्धैकसमाधिनः ।
संख्ययैवावबुद्ध्येयुस्ते सांख्या योगिनः स्मृताः ।। ६पू.६९.१८
५५५ प्राणाद्यनिलसंशान्तौ युक्त्या ये पदमागताः ।
अनामयमनाद्यन्तं ते स्मृता योगयोगिनः ।। ६पू.६९.१९
५५६ उपादेयं तु सर्वेषां शान्तं पदमकृत्रिमम् ।
यत्सांख्यैः प्राप्यते स्थानं परं योगैस्तदेव हि ।।६पू.६९.२०/२१
५५७ यत्र प्राणमनोवृत्तिरत्यन्तं नोपलभ्यते ।
वासनावागुराक्रान्ता यद्विद्धि परमं पदम् ।। ६पू.६९.२२
५५८ मनो मुधैवाभ्युदितमसदेवानवेक्षणात् ।
स्वप्ने स्वमरणाकारं प्रेक्षमाणं न विद्यते ।। ६पू.६९.२५

५५९ एकतत्त्वघनाभ्यासः प्राणानां विलयस्तथा ।
मनोविनिग्रहश्चेति मोक्षशब्दार्थसंग्रहः ।। ६पू.६९.२७
५६० एकार्थाभ्यसनप्राणरोधचित्तपरिक्षयाः ।
एकस्मिन्नेव संसिद्धे संसिद्ध्यन्ति परस्परम् ।। ६पू.६९.४०
५६१ अविनाभाविनी नित्यं जन्तूनां प्राणचेतसी ।
कुसुमामोदवन्मिश्रे तिलतैल इव स्थिते ।। ६पू.६९.४५
५६२ आधाराधेयवच्चैव एकाभावे विनश्यतः ।
कुरुतश्च स्वनाशेन कार्यं मोक्षाख्यमुत्तमम् ।। ६पू.६९.४७
५६३ एकस्मिन्सुदृढे तत्त्वे तावद्भावं विभावयेत् ।
भावो भावत्वमायाति स्वाभ्यासाद्यावदाततम् ।। ६पू.६९.५१
५६४ यदेकतानं भवति चेतस्तद्भवति क्षणात् ।
शान्ताशेषविशेषौघं चिराभ्यासस्वभावतः ।। ६पू.६९.५३
५६५ संहृत्य सर्वतश्चित्तं स्तिमितेनान्तरात्मना ।
प्रवाहपतितं कुर्वन्निरिच्छस्तिष्ठ शान्तधीः ।। ६पू.७३.५
५६६ शरीरेऽस्मिंश्चिरारूढो गिरौ तरुरिव स्वके ।
अहंभावो महाभाग वद मे त्यज्यते कथम् ।। ६पू.७४.३२
५६७ पौरुषेण प्रयत्नेन त्यक्त्वा भोगौघभावनाम् ।
गत्वा विकसितां सत्तामहंकारलयं व्रजेत् ।। ६पू.७४.३३
५६८ यन्त्राणां पञ्जरं यावद्भग्नं लज्जादिनाखिलम् ।
अकिंचनत्वशेषेण स्फुटा तावदहंकृतिः ।। ६पू.७४.३४
५६९ सर्वमेतद्धिया त्यक्त्वा यदि तिष्ठसि निश्चलः ।
तदहंकारविलये त्वमेव परमं पदम् ।। ६पू.७४.३५
५७० इदं पूर्वं परित्यज्य क्रोडीकृत्य मनःखगम् ।
शान्त आत्मनि तिष्ठ त्वं शिखिध्वज इवाचलः ।। ६पू.७७.२
५७१ उपदेशक्रमो राम व्यवस्थामात्रपालनम् ।
ज्ञप्तेस्तु कारणं शुद्धा शिष्यप्रज्ञैव केवला ।। ६पू.८३.१३
५७२ अनर्थमकरागारादस्मात्संसारसागरात् ।
उत्तीर्यते निरुद्वेगं सर्वत्यागेन पुत्रक ।। ६पू.१११.९
५७३ चित्तं सर्वमिति प्राहुस्तत्त्यक्त्वा पुत्र राजसे ।

चित्तत्यागं विदुः सर्वत्यागं सर्वविदो जनाः ।। ६पू.१११.२१
५७४ इत्युक्त्वा वाक्पतिः पुत्रं पुप्लुवे तरसा नभः ।
अन्वियेष कचश्चित्तं परित्यक्तुमखिन्नधीः ।। ६पू.१११.२२
५७५ चिन्तयन्नप्यसौ चित्तं न यदा वेद कानने ।
तदा संचिन्तयामास धियैवमविखिन्नया ।। ६पू.१११.२३
५७६ पदार्थवृन्दं देहादि न चित्तमिति कथ्यते ।
तदेतत्किं क्व वा व्यर्थं निरागस्कं त्यजाम्यहम् ।।६पू.१११.२४
५७७ पितुः सकाशं गच्छामि ज्ञातुं चित्तं महारिपुम् ।
ज्ञात्वा तावत्त्यजाम्याशु ततस्तिष्ठामि विज्वरः ।। ६पू.१११.२५
५७८ चिन्तयित्वा जगामेति कचः स्वं पितरं गुरुम् ।
पप्रच्छ प्रयतो भूत्वा चित्तं तात किमुच्यते ।।
५७९ चित्तं निजमहंकारं विदुश्चित्तविदो जनाः ।
अन्तर्योऽयमहंभावो जन्तोस्तच्चित्तमुच्यते ।। ६पू.१११.२८
५८० मन्येऽस्य दुष्करस्त्यागो न सिद्धिमुपगच्छति ।
कथमेष किल त्यक्तुं शक्यते योगिनां वर ।। ६पू.१११.३०
५८१ अपि पुष्पावदलनादपि लोचनमीलनात् ।
सुकरोऽहंकृतेस्त्यागो न क्लेशोऽत्र मनागपि ।। ६पू.१११.३१
५८२ एकमाद्यन्तरहितं चिन्मात्रममलं ततम् ।
खादप्यतितरामच्छं विद्यते सर्ववेदनम् ।। ६पू.१११.३६
५८३ तदेव भावयन्साधुः शान्तस्तिष्ठ गतव्यथः ।
मिथ्यारूपो ह्यहंभावो लीयते तत्त्वभावनात् ।।
५८४ चिति कोऽयमहंभावःकोवा नु कथमुत्थितः।
अन्तः कोऽयमहंभावः कुतो नु कथमुत्थितः।। ६पू.१११.३८
५८५ क्वाप्सु जातो रजोराशिः क्वानलादुत्थितं जलम् ।
अयं सोऽहमिति व्यर्थं प्रत्ययं त्यज पुत्रक ।।६पू.१११.३८/३९
५८६ तुच्छं परिमिताकारं दिक्कालविवशीकृतम् ।। ६पू.१११.३९
५८७ दिक्कालाद्यनवच्छिन्नं स्वच्छं नित्योदितं ततम् ।
सर्वार्थमयमेकार्थं चिन्मात्रममलं भवान् ।। ६पू.१११.४०
५८८ इति प्राप्य परं योगमुपदेशमनुत्तमम् ।

जीवन्मुक्तो बभूवासौ ततो देवगुरोः सुतः ।। ६पू.११२.१

५८९ निर्ममो निरहंकारश्छिन्नग्रन्थिः प्रशान्तधीः।
कचो यथा स्थितो राम तथा तिष्ठाविकारवान् ।। ६पू.११२.२

५९० अहंकारमसद्विद्धि मैनमाश्रय मा त्यज्य ।
असतः शशशृङ्गस्य किल त्यागग्रहौ कुतः ।। ६पू.११२.३

५९१ द्वित्वैकत्वमतस्त्यक्त्वा शेषस्थः सुखितो भव ।
मा दुःखितो भव व्यर्थं त्वं मिथ्यापुरुषो यथा ।। ६पू.११२.८

५९२ तस्यादृश्यात्मतत्त्वस्य विस्मृत्यैव गतं स्थितिम् ।
नान्यस्मादागतं राम जगद्रज्जुभुजङ्गवत् ।। ६पू.११४.३

५९३ नानातामखिलां त्यक्त्वा शुद्धचिन्मात्रकोटरे ।
संवेद्येन विनिर्मुक्ते संवित्तत्त्वे स्थिरो भव ।। ६पू.११४.१४

५९४ स्वयमात्मात्मनैवाशु शुक्तिं संकल्पनामिकाम् ।
यदा करोति स्फुरितां स्पन्दशक्तिमिवानिलः।। ६पू.११४.१५

५९५ तदा पृथगिवाभासं संकल्पकलनामयम् ।
मनो भवति विश्वात्मा भावयन्स्वाकृतिं स्वयम् ।। ६पू.११४.१६

५९६ संकल्पमात्रमेवेदं जगदाभोगि दृश्यताम् ।
न सत्यं नच मिथ्यैव स्वप्नजालमिवोत्थितम् ।। ६पू.११४.२०

५९७ पश्यञ्शृण्वन्स्पृशञ्जिघ्रन्वदन्व्यवहरन्स्वपन् ।
नापूर्वं विद्यते सर्वं सत्यमित्येव भावयन् ।। ६पू.११४.२५/२६

५९८ यद्यत्करोति तद्विद्धि चिन्मात्रममलं ततम् ।
ब्रह्म प्रबृंहिताकारं तस्मादन्यन्न विद्यते ।। ६पू.११४.२६/२७

५९९ पदार्थजाते सर्वस्मिन्संवित्सारतया स्थिते ।
संविदेवेदमखिलं जगन्नान्यास्ति कल्पना ।। ६पू.११४.२७/२८

६०० संभवादखिलाकारेणैकस्या एव संविदः ।
संवेद्यमपि नास्त्येव बन्धमोक्षावतः कथम् ।। ६पू.११४.२९

६०१ मोक्षोऽयमेष खलु बन्ध इति प्रसह्य
चिन्तां निरस्य सकलां विकलाभिमानः ।
मौनी वशी विगतमानमदो महात्मा
कुर्वन्स्वकार्यमनहंकृतिरेव तिष्ठ ।। ६पू.११४.३०

६०२ महाकर्ता महाभोक्ता महात्यागी भवानघ ।
सर्वाः शङ्काः परित्यज्य धैर्यमालम्ब्य शाश्वतम् ।। ६पू.११५.१

६०३ संसाररचनां नाथ तरङ्गतरलामिमाम् ।
अवलोक्य विमुह्यामि तत्त्वविश्रान्तिवर्जितः ।। ६पू.११५.७

६०४ कमन्तर्निश्चयं कान्तमुररीकृत्य सुस्थिरम् ।
अस्मिञ्जगज्जीर्णगृहे तिष्ठामि विगतज्वरः ।। ज़ ६पू.११५.८

६०५ सर्वाः शङ्काः परित्यज्य धैर्यमालम्ब्य शाश्वतम् ।
महाकर्ता महाभोक्ता महात्यागी भवानघ ।। ६पू.११५.९

६०६ धर्माधर्मौ महाभाग शङ्काविरहिताक्षयः ।
यः करोति यथप्राप्तौ महाकर्ता स उच्यते ।। ६पू.११५.११

६०७ रागद्वेषौ सुखं दुःखं धर्माधर्मौ फलाफले ।
यः करोत्यनपेक्षैव महाकर्ता स उच्यते ।। ६पू.११५.१२

६०८ मौनवान्निरहंभावो निर्मानो मुक्तमत्सरः ।
यः करोति गतोद्वेगं महाकर्ता स उच्यते ।। ६पू.११५.१३

६०९ सर्वत्र विगतस्नेहो यः साक्षिवदवस्थितः ।
निरिच्छं वर्तते कार्ये महाकर्ता स उच्यते ।। ६पू.११५.१५

६१० उद्वेगानन्दरहितः समया स्वच्छया धिया ।
न शोचति न चोदेति महाकर्ता स उच्यते ।। ६पू.११५.१६

६११ जन्मस्थितिविनाशेषु सोदयास्तमयेष्वलम् ।
सममेव मनो यस्य महाकर्ता स उच्यते ।। ६पू.११५.२०

६१२ न किंचन द्वेष्टि तथा न किंचिदभिकाङ्क्षति ।
भुङ्क्ते च प्रकृतं सर्वं महाभोक्ता स उच्यते ।। ६पू.११५.२१

६१३ सुखैर्दुःखैः क्रियायोगैर्भावाभावैर्भ्रमप्रदैः ।
भुक्तैर्न संक्षुभ्यति यो महाभोक्ता स उच्यते ।। ६पू.११५.२४

६१४ जरामरणमापच्च राज्यं दारिद्र्यमेव च ।
रम्यमित्येव यो भुङ्क्ते महाभोक्ता स उच्यते ।। ६पू.११५.२५

६१५ कट्वम्ललवणं तिक्तममृष्टं मृष्टमुत्तमम् ।
अन्धः संयाति साम्येन महाभोक्ता स उच्यते ।। ६पू.११५.२८

६१६ सरसं नीरसं चैव सुरतं विरतं तथा ।

यः पश्यति समं सौम्यो महाभोक्ता स उच्यते ।। ६पू.११५.२९
६१७ क्षीरे खण्डप्रकारे च शुभे वाप्यशुभे तथा ।
समता सुस्थिरा यस्य महाभोक्ता स उच्यते ।। ६पू.११५.३०
६१८ इदं भोज्यमभोज्यं चेत्येवं त्यक्त्वा विकल्पितम् ।
गताभिलाषं यो भुङ्क्ते महाभोक्ता स उच्यते ।। ६पू.११५.३१
६१९ आपदं संपदं मोहमानन्दमपरम्परम् ।
यो भुङ्क्ते समया बुद्ध्या महाभोक्ता स उच्यते ।। ६पू.११५.३२
६२० धर्माधर्मौ सुखं दुःखं तथा मरणजन्मनी ।
धिया येनेति संत्यक्तं महात्यागी स उच्यते ।। ६पू.११५.३३
६२१ सर्वेच्छाः सकलाः शङ्काः सर्वेहाः सर्वनिश्चयाः ।
धिया येन परित्यक्ता महात्यागी स उच्यते ।। ६पू.११५.३४
६२२ येन धर्ममधर्मं च मनो मननमीहितम् ।
सर्वमन्तः परित्यक्तं महात्यागी स उच्यते ।। ६पू.११५.३७
६२३ यावती दृश्यकलना सकलेयं विलोक्यते ।
सा येन सुष्ठु संत्यक्ता महात्यागी स उच्यते ।। ६पू.११५.३८
६२४ इत्युक्तं देवदेवेन भृङ्गीशाय पुरानघ ।
एतां दृष्टिमवष्टभ्य तिष्ठ राम गतज्वरः ।। ६पू.११५.३९
६२५ नित्योदितं विमलरूपमनन्तमाद्यं
ब्रह्मास्ति नेतरकलाकलनं हि किंचित् ।
इत्येव भावय निरञ्जनतामुपेतो
निर्वाणमेहि सकलामलशान्तवृत्तिः ।। ६पू.११५.४०
६२६ अनामयं ब्रह्म समस्तकल्प-
कार्यैकबीजं परमात्मरूपम् ।
बृहच्च तद्बृंहितसर्वभावं
खमस्तिभातीव यदङ्ग किंचित् ।। ६पू.११५.४१
६२७ अन्यत्क्वचित्किंचिदिदं कदाचि-
न्न संभवत्येव सदप्यसच्च ।
इत्येव साधो दृढनिश्चयोऽन्तः
स्थित्वा गतशङ्कविलासमास्व ।। ६पू.११५.४२

६२८ अन्तर्मुखः सन्सततं समस्तं
कुर्वन्बहिष्ठं खलु कार्यजातम् ।
न खेदमायासि कदाचिदेव
निराकृताहंकृतितामुपैषि ।। ६पू.११५.४३
६२९ कुतः सर्गोऽयमायातः स्वरूपं चास्य कीदृशम् ।
कियदेतज्जगत्कस्य कदा केनेति कथ्यते ।। ६पू.११७.६/७
६३० अहं कथं च विषमादस्मात्संसृतिविभ्रमात् ।
विमुच्येय घनास्तीर्णाज्जालादिव विहंगमः ।। ६पू.११७.७/८
६३१ यदिदं दृश्यते किंचित्तन्नास्ति नृप किंचन ।
यथा गन्धर्वनगरं यथा वारि मरुस्थले ।। ६पू.११७.९/१०
६३२ मनःषष्ठेन्द्रियातीतं यत्तु नो दृश्यते क्वचित् ।
अविनाशं तदस्तीह तत्सदात्मेति कथ्यते ।।
६३३ इयं तु सर्वदृश्याद्या राजन्सर्गपरम्परा ।
तस्मिन्नेव महादर्शे प्रतिबिम्बमुपागता ।। ६पू.११७.१२
६३४ न बन्धोऽस्ति न मोक्षोऽस्ति ब्रह्मैवास्ति निरामयम् ।
नैक्यमस्ति न च द्वित्वं संवित्सारं विजृम्भते ।। ६पू.११७.१४
६३५ एकं यथा स्फुरति वारि तरङ्गभङ्गै-
रेवं परिस्फुरति चिन्नच किंचिदेतत् ।
त्वं बन्धमोक्षकलने प्रविमुच्य दूरे
स्वस्थो भवाभवभयोऽभयसार एव ।। ६पू.११७.१५
६३६ संकल्पोन्मुखतां याताः सत्यश्चिन्मात्रसंविदः ।
आपस्तरङ्गत्वमिव यान्ति भूमिप जीवताम् ।। ६पू.११८.१
६३७ ते जीवाः संसरन्तीह संसारे पूर्वमुत्थिते ।
सुखदुःखदशामोहो मनस्येवास्ति नात्मनि ।। ६पू.११८.२
६३८ अदृश्यो दृश्यते राहुर्गृहीतेन यथेन्दुना ।
तथानुभवमात्रात्मा दृश्येनात्मावलोक्यते ।। ६पू.११८.३
६३९ न शास्त्रेणापि गुरुणा दृश्यते परमेश्वरः।
दृश्यते स्वात्मनैवात्मा स्वया सत्त्वस्थया धिया ।। ६पू.११८.४
६४० पथिकाः पथि दृश्यन्ते रागद्वेषविमुक्तया ।

यथा धिया तथैवते द्रष्टव्याः स्वेन्द्रियादयः ।। ६पू.११८.५
६४१ एतेषु नादरः कार्यः सता नैवावधीरणम् ।
पदार्थमात्रताविष्टास्तिष्ठन्त्वेते यथास्थितम् ।। ६पू.११८.६
६४२ पदार्थजातं देहादि धिया संत्यज्य दूरतः ।
आशीतलान्तःकरणो नित्यमात्ममयो भव ।। ६पू.११८.७
६४३ देहोऽहमिति या बुद्धिः सा संसारनिबन्धिनी ।
न कदाचिदियं बुद्धिरादेया हि मुमुक्षुभिः ।। ६पू.११८.८
६४४ न किंचिन्मात्रचिन्मात्ररूपोऽस्मि गगनादणुः ।
इति या शाश्वती बुद्धिः सा न संसारबन्धनी ।। ६पू.११८.९
६४५ कुचकोटरसंसुप्तं विस्मृत्य जननी सुतम् ।
यथा रोदिति पुत्रार्थं तथात्मार्थमयं जनः ।। ६पू.११८.१५
६४६ अहो नु चित्रा मायेयं तात विश्वविमोहिनी ।
सर्वाङ्गप्रोतमप्यात्मा यदात्मानं न पश्यति ।। ६पू.११९.५
६४७ चिदाकाशमयं सर्वं जगदित्येव भावयन् ।
यस्तिष्ठत्युपशान्तोऽतः स ब्रह्मकवचः सुखी ।। ६पू.११९.६
६४८ अहमर्थविमुक्तेन भावेनाभावरूपिणा ।
सर्वं शून्यं निरालम्बं चिद्रूपमिति भावयेत् ।। ६पू.११९.७
६४९ इदं रम्यमिदं नेति बीजं ते दुःखसंततेः ।
तस्मिन्साम्याग्निना दग्धे दुःखस्यावसरः कुतः ।। ६पू.११९.८
६५० शास्त्रसज्जनसंपर्कैः प्रज्ञामादौ विवर्धयेत् ।
प्रथमा भूमिकैषोक्ता योगस्यैव च योगिनः । ६पू.१२०.१
६५१ विचारणा द्वितीया स्यात्तृतीयाऽसङ्गभावना ।
विलापनी चतुर्थी स्याद्वासनाविलयात्मिका ।। ६पू.१२०.२
६५२ शुद्धसंविन्मयानन्दरूपा भवति पञ्चमी ।
अर्धसुप्तप्रबुद्धाभो जीवन्मुक्तोऽत्र तिष्ठति ।। ६पू.१२०.३
६५३ स्वसंवेदनरूपा च षष्ठी भवति भूमिका ।
आनन्दैकघनाकारा सुषुप्तसदृशस्थितिः ।। ६पू.१२०.४
६५४ तुर्यावस्थोपशान्ताथ मुक्तिरेवेह केवलम् ।
समता स्वच्छता सौम्या सप्तमी भूमिका भवेत् ।। ६पू.१२०.५

६५५ तुर्यातीता तु यावस्था परा निर्वाणरूपिणी ।
सप्तमी सा परिप्रौढा विषयः स्यान्न जीवताम् ।। ६पू.१२०.६
६५६ पूर्वावस्थात्रयं त्वत्र जाग्रदित्येव संस्थितम् ।
चर्तुर्थी स्वप्न इत्युक्ता स्वप्नाभं यत्र वै जगत् ।। ६पू.१२०.७
६५७ आनन्दैकघनीभावात्सुषुप्ताख्या तु पञ्चमी ।
असंवेदनरूपाथ षष्ठी तुर्यपदाभिधा ।। ६पू.१२०.८
६५८ तुर्यातीतपदावस्था सप्तमी भूमिकोत्तमा ।। ६पू.१२०.९
६५९ मनोवचोभिरग्राह्या स्वप्रकाशपदात्मिका ।। ६पू.१२०.९
६६० अन्तःप्रत्याहृतिवशाच्चेत्यं चेन्न विभावितम् ।
मुक्त एवास्यसंदेहो महासमतया तया ।। ६पू.१२०.१०
६६१ अविनाभावनिष्ठत्वं प्रसिद्धं सुखदुःखयोः ।
तनुवासनमर्थो यः सेव्यते वा विवासनम् ।
नासौ सुखायते नासौ नाशकाले न दुःखदः ।।६पू.१२०.१९/२०
६६२ भावनां सर्वभावेभ्यः समुत्सृज्य समुत्थितः ।
शशाङ्कशीतलः पूर्णो भाति भासेव भास्करः ।।६पू.१२०.२२/२३
६६३ सर्वैव हि कला जन्तोरनभ्यासेन नश्यति ।
एषा ज्ञानकला त्वन्तः सकृज्जाता दिने दिने ।।६पू.१२०.२४/२५
६६४ वृद्धिमेति बलादेव सुक्षेत्रव्युप्तबीजवत् ।। ६पू.१२०.२५
६६५ यावद्विषयभोगाशा जीवाख्या तावदात्मनः ।
अविवेकेन संपन्ना या साप्याशा न तु स्वतः ।। ६पू.१२१.१
६६६ विवेकवशतो याता क्षयमाशा यदा तदा ।
आत्मा जीवत्वमुत्सृज्य ब्रह्मतामेत्यनामयः ।। ६पू.१२१.२
६६७ स्वप्रकाशं स्वमात्मानमवलम्ब्याविलम्बितम् ।
आस्व संपूरिताकाशं जगन्ति नृप पश्य हे ।। ६पू.१२१.६
६६८ यदैवैवं चितो रूपं ततं बुद्धमखण्डितम् ।
तदैव तीर्णसंसारः परमेश्वरतां गतः ।। ६पू.१२१.७
६६९ ब्रह्मेन्द्रविष्णुवरुणा यद्यत्कर्तुं समुद्यताः ।
तदहं चिद्वपुः सर्वं करोमीत्येव भावयेत् ।। ६पू.१२१.८
६७० येषु येषु यदा यद्यद्दर्शनेषु निगद्यते ।

सर्वमेवाङ्ग तत्सत्यं चिद्विलासो ह्यनङ्कुशः ।। ६पू.१२१.९
६७१ चिन्मात्रत्वं प्रयातस्य तीर्णमृत्योरचेतसः ।
यो भवेत्परमानन्दः केनासावुपमीयते ।। ६पू.१२१.१०
६७२ न देशो मोक्षनामास्ति न कालो नेतरा स्थितिः ।
अहंकृतेर्विमोहस्य क्षयेणेयं विलीयते ।
प्रकृतिर्भावनानाम्नी मोक्षः स्यादेष एव सः ।। ६पू.१२१.१३
६७३ प्रशान्तशास्त्रार्थविचारचापलो
निवृत्तनानारसकाव्यकौतुकः ।
निरस्तनिःशेषविकल्पविप्लवः
समः सुखं तिष्ठति शाश्वतात्मकः ।। ६पू.१२१.१४
६७४ गम्भीरश्च प्रसन्नश्च गिराविव महाह्रदः ।
परानन्दरसाक्षुब्धो रमते स्वात्मनात्मनि ।। ६पू.१२२.४
६७५ आत्माज्ञानात्समुत्पन्नः संकल्पः कर्मकारणम् । ६पू.१२४.५
६७६ संकल्पित्वं हि बन्धस्य कारणं तत्परित्यज ।
मोक्षस्तु निःसंकल्पित्वं तदभ्यासं धिया कुरु ।। ६पू.१२४.६
६७७ सावधानो भव त्वं च ग्राह्यग्राहकसंगमे ।
अजस्रमेव संकल्पदशाः परिहरञ्शनैः ।। ६पू.१२४.७
६७८ मा भव ग्राह्यभावात्मा ग्राहकात्मा च मा भव ।
भावनामखिलां त्यक्त्वा यच्छिष्टं तन्मयो भव ।। ६पू.१२४.८
६७९ सन्तोऽतीतं न शोचन्ति भविष्यच्चिन्तयन्ति नो ।
वर्तमानं च गृह्णन्ति क्रमप्राप्तं सदानघ ।। ६पू.१२४.१३
६८० जीवस्य त्रीणि रूपाणि स्थूलसूक्ष्मपराणि तु ।
तत्रास्य यत्परं रूपं तद्भज द्वे परित्यज ।। ६पू.१२४.१७
६८१ पाणिपादमयो योऽयं देहो भोगाय वल्गति ।
भोगार्थमेतेज्जीवस्य रूपं स्थूलमिह स्थितम् ।। ६पू.१२४.१८
६८२ स्वसंकल्पमयाकारं यावत्संसारभावि यत् ।
चित्तं तद्विद्धि जीवस्य रूपं रामातिवाहिकम् ।। ६पू.१२४.१९
६८३ आद्यन्तरहितं सत्यं चिन्मात्रं निर्विकल्पकम् ।
यत्तद्विद्धि परं रूपं जीवस्याद्यं तृतीयकम् ।। ६पू.१२४.२०
६८४ एतत्तुर्यपदं शुद्धमत्र बद्धपदो भव ।

संपरित्यज्य पूर्वे द्वे मा तत्रात्ममतिर्भव ।। ६पू.१२४.२१
६८५ सिद्धान्तोऽध्यात्मशास्त्राणां सर्वापह्नव एव हि ।
नाविद्यास्तीह नो माया शान्तं ब्रह्मेदमग्रिमम् ।। ६पू.१२५.१
६८६ जाग्रत्येव सुषुप्तस्थः कुरु कर्माणि राघव ।
अन्तः सर्वपरित्यागी बहिः कुरु यथागतम् ।। ६पू.१२५.६
६८७ चित्तसत्ता परं दुःखं चित्तासत्ता परं सुखम् ।
अन्तश्चित्तं चिदेकात्मा नय क्षयमवेदनात् ।। ६पू.१२५.७
६८८ दृष्ट्वा रम्यमरम्यं वा स्थेयं पाषाणवत्समम् ।
एतावतात्मयत्नेन जिता भवति संसृतिः ।। ६पू.१२५.८
६८९ संवेदनीयं न सुखं नासुखं नैव मध्यमम् ।
एतावतात्मयत्नेन दुःखान्तोऽनन्त आप्यते ।। ६पू.१२५.९
६९० यावदस्त्विदमित्येवमियमन्तर्विजृम्भते ।
तावदुग्रा कुसंसारमहाविषविषूचिका ।। ६पू.१२६.८४/८५
६९१ एतावानेव संसार इदमस्त्विति यन्मनः ।
अस्य तूपशमो मोक्ष इत्येवं ज्ञानसंग्रहः ।। ६पू.१२६.८५/८६
६९२ मनागप्युदितैवेच्छा छेत्तव्यानर्थकारिणी ।
असंवेदनशस्त्रेण विषस्येवाङ्कुरावली ।। ६पू.१२६.८८
६९३ इच्छाविच्छुरितो जीवो विजहाति न दीनताम् ।
असंवेदनमात्रेण नोदेतीच्छाभवाङ्कुरः ।। ६पू.१२६.८९/८७
६९४ असंवेदनशस्त्रं तु तूष्णीं चित्तव्यवस्थितिः ।
प्रत्याहारः स विज्ञेयस्तेनेच्छा विनिवार्यते ।। ६पू.१२६.८९
६९५ इदं मेस्त्विति विज्ञानमाहुः कल्पनमुत्तमाः ।
अर्थस्याभावनं यत्तत्कल्पनात्याग उच्यते ।। ६पू.१२६.९१
६९६ स्मरणं विद्धि संकल्पं शिवमस्मरणं विदुः ।
तत्र प्रागनुभूतं च नानुभूतं च भाव्यते ।। ६पू.१२६.९२
६९७ अनुभूतां नानुभूतां स्मृतिं विस्मृत्य काष्ठवत् ।
सर्वमेवाशु विस्मृत्य मूढस्तिष्ठ महामतिः ।। ६पू.१२६.९३
६९८ ऊर्ध्वबाहुर्विरौम्येष न च कश्चिच्छृणोति तत् ।
असंकल्पः परं श्रेयः स किमन्तर्न भाव्यते ।। ६पू.१२६.९४
६९९ किल तूष्णींस्थितेनैव तत्पदं प्राप्यते परम् ।

परमं यत्र साम्राज्यमपि राम तृणायते ।। ६उ.१.४

७०० गम्यदेशैकनिष्ठस्य यथा पान्थस्य पादयोः ।
स्पन्दो विगतसंकल्पस्तथा स्पन्दः स्वकर्मसु ।। ६उ.१.१५

७०१ बहुनात्र किमुक्तेन संक्षेपादिदमुच्यते ।
संकल्पनं परो बन्धस्तदभावो विमुक्तता ।। ६पू.१२६.९७

७०२ सर्वं जगदिदं शान्तमनन्तं ध्रुवमव्ययम् ।
पश्यन्भूतार्थचिद्रूपं शान्त आस्व यथासुखम् ।। ६पू.१२६.९८

७०३ अवेदनं विदुर्योगं शान्तमासनमुत्तमम् ।
योगस्थः कुरु कर्माणि विकर्माण्यथ मा कुरु ।। ६पू.१२६.९९

७०४ अवेदनं विदुर्योगं चित्तक्षयमकृत्रिमम् ।
अत्यन्तं तन्मयो भूत्वा तथा तिष्ठ यथासि भोः।।
६उ.१.३०/६पू.१२६.१००

७०५ अहंममेति संविदन्न दुःखतो विमुच्यसे ।
असंविदन्विमुच्यसे यदीप्सितं तदाचर ।।६उ.१.३५/६पू.१२६.१०२

७०६ शिवं सर्गगतं शान्तं बोधात्मकमजं शुभम् ।
तदेकभावनं राम कर्मत्याग इति स्मृतः ।। ६पू.१२६.१०१

७०७ महेश्वरेण यत्प्रोक्तं देव्या यच्चापि विष्णुना ।
मुनीनां नारदादीनां तदिदं ज्ञानमुत्तमम् ।।

७०८ महारामायणाख्यं यन्मोक्षोपायापराभिधम् ।
ततः क्षीरनिधिप्रख्यात्पीयूषमिदमुद्धृतम् ।।

७०९ प्रियार्थादिवियोगेन जातखेदस्य देहिनः ।
शास्त्रं विना किमत्र स्यादन्तःसंतापशान्तिदम् ।।

७१० धिया विचार्यानुपरामृश स्वयं
मयापि वेद्यं कथनीयमत्र ते ।। ६पू.१२७.१०

७११ अविद्यया प्रपञ्चोऽयं नास्ति सत्यमिहाण्वपि ।
विवेचयन्ति विबुधा विवदन्त्यविवेकिनः ।। ६पू.१२७.११

७१२ नास्ति भिन्नं चितः किंचित्किं प्रपंचेन रुद्ध्यते ।
अभ्यासेन रहस्यानां वयस्य विशदो भव ।। ६पू.१२७.१२

७१३ प्राङ्नास्ति चरमं नास्ति वस्तु सर्वमिदं सखे ।
विद्धि मध्येऽपि तन्नास्ति स्वप्नवृत्तमिदं जगत् ।। ६पू.१२७.१९

७१४ अविद्यायोनयो भेदाः सर्वेऽमी बुद्बुदा इव ।
क्षणमुद्भूय गच्छन्ति ज्ञानैकजलधौ लयम् ।। ६पू.१२७.२०

७१५ सुशीतलोदकनदीं विदित्वा प्रविगाह्यताम् ।
बहिर्भ्रान्तिनिदाघास्ते निर्यान्तु कलिताः शुचा ।। ६पू.१२७.२१

७१६ बालान्प्रति विवर्तोऽयं ब्रह्मणः सकलं जगत् ।
अविवर्तितमानन्दमास्थिताः कृतिनः सदा ।। ६पू.१२७.२८

७१७ साकारं भज तावत्त्वं यावत्सत्त्वं प्रसीदति ।
निराकारे परे तत्त्वे ततः स्थितिरकृत्रिमा ।। ६पू.१२७.३५

७१८ त्यज शोकममङ्गल्यं मङ्गलानि विचिन्तय ।
चिदानन्दघनस्वच्छमात्मानं च विभावय ।। ६पू.१२७.५७

७१९ देवद्विजगुरुप्राज्ञामरसाधुषु चेतसाम् ।
सदागमप्रमाणानां महेशानुग्रहो भवेत् ।। ६पू.१२७.५८

७२० न वैराग्यात्परं भाग्यं न संसारात्परो रिपुः ।। ६पू.१२७.५९

७२१ भज संभरिताभोगं परमेशं जगद्गुरुम् ।। ६पू.१२८.५३

७२२ इति ते वर्णितं सर्वं वसिष्ठस्योपदेशनम् ।
अनेन ज्ञानमार्गेण योगमार्गेण पुत्रक ।। ६पू.१२८.५४

७२३ भरद्वाज महाप्राज्ञ सर्वं ज्ञास्यसि निश्चितम् ।
परामर्शेन शास्त्रस्य गुरुवाक्यार्थबोधनात् ।। ६पू.१२८.५५

७२४ अभ्यासात्सर्वसिद्धिः स्यादिति वेदानुशासनम् ।
तस्मात्त्वं सर्वमुत्सृज्य कुर्वभ्यासे स्थिरं मनः ।। ६पू.१२८.५६

७२५ हे वसिष्ठ महाभाग ब्रह्मपुत्र महानसि ।
गुरुत्वं शक्तिपातेन तत्क्षणादेव दर्शितम् ।। ६पू.१२८.६०

७२६ दर्शनात्स्पर्शनाच्छब्दात्कृपया शिष्यदेहके ।
जनयेद्यः समादेशं शांभवं स हि देशिकः ।। ६पू.१२८.६१

७२७ यत् सर्वं खलु इदं ब्रह्म तज्जलानिति च स्फुटम् ।
श्रुत्या ह्युदीर्यते साम्नि तस्मै ब्रह्मात्मने नमः ।। ६उ.२१६.२५

७२८ यन्मयो यो भवत्यन्तः स तदाप्रोत्यसंशयम् ।
ब्रह्मसत्यमवाप्तुं त्वं ब्रह्मसत्यमयो भव ।। ६पू.५४.२३

७२९ न कुर्याद्भोगसंत्यागं न कुर्याद्भोगभावनम् ।
स्थातव्यं सुसमेनैव यथाप्राप्तानुवर्तिना ।। ६पू.५५.१